

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Цей переклад підготовлений Радою Європи в межах Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки та фінансований за рахунок коштів на рівні Плану дій, наданих Естонією, Ірландією, Латвією, Литвою, Ліхтенштейном, Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Польщею, Румунією, Туреччиною, Угорщиною, Фінляндією, Чеською Республікою, Швейцарією, Швецією та Канадою.

This translation is produced by the Council of Europe within the framework of the Council of Europe Action Plan for Ukraine 2018-2021 and funded with Action Plan-level funds provided by the Czech Republic, Estonia, Finland, Hungary, Ireland, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, the Netherlands, Norway, Poland, Romania, Sweden, Switzerland, Turkey and Canada.

ПЕРША СЕКЦІЯ

СПРАВА ANGUELOVA ПРОТИ БОЛГАРІЇ

(Заява № 38361/97)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

13 червня 2002 року

ОСТАТОЧНЕ

13/09/2002

У справі Angelova проти Болгарії ,

Європейський суд з прав людини (Перша Секція) на засіданні Палати у складі:

Пан Х.Л. РОЗАКІС (C.L. ROZAKIS), *голова*,

Пан Г. БОНЕЛЛО (G. BONELLO),

Пан П. ЛОРЕНЦЕН (P. LORENZEN),

Пані Н. ВАЇЧЬ (N. VALČ),

Пані С. БОТУЧАРОВА (S. BOTOUSCHAROVA),

Пан В. ЗАГРЕБЕЛЬСКИ (V. ZAGREBELSKY),

Пані Е. ШТАЙНЕР (E. STEINER), *судді*,

і пан Е. ФРІБЕРГ (E. FRIBERGH), *секретар секції*,

Розглянувши справу на засіданні 23 травня 2002 року,

Проголошує наступне рішення, ухвалене у вказаний день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа була відкрита за заявою (№ 38361/97), поданою проти Республіки Болгарія її громадянкою, пані Асією Ангеловою («заявниця»), яка звернулась до Європейської комісії з прав людини («Комісія») на підставі колишньої статті 25 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод («Конвенція») 20 вересня 1997 року.

2. Заявницю представляв пан Й. Грозев, адвокат, який практикує у Софії. Уряд Болгарії (“Уряд”) був представлений уповноваженими особами, пані В. Джіджевою і пані Г. Самарас із Міністерства юстиції.

3. Заявниця стверджує, що її син зазнав жорстокого поводження з боку поліцейських і від цього помер, що поліція не прослідкувала за тим, аби йому було надано належну медичну допомогу для лікування поранень, що державні органи не провели ефективного розслідування, що позбавлення її сина свободи було незаконним, що вона не мала ефективного засобу правового захисту, і що її син був жертвою дискримінації через те, що був ромом (циганом) за походженням.

Вона посиляється на статті 2, 3, 5, 13 і 14 Конвенції.

4. Заява була передана до Суду 1 листопада 1998 року, в день набуття чинності Протоколом № 11 до Конвенції (стаття 5 § 2 згаданого Протоколу).

5. Дана справа була розподілена до першої секції Суду (стаття 52 § 1 Регламенту).

6. З огляду на сукупність зауважень сторін щодо прийнятності і суті справи, палата, утворена у рамках згаданої секції, відповідно до статті 26 § 1 Регламенту, проголосила заяву прийнятною рішенням від 6 червня 2000 року [*примітка секретаріату*: рішення Суду можна отримати у секретаріаті].

7. 1 листопада 2001 року Суд змінив склад своїх секцій (стаття 25 § 1 Регламенту). Дана справа була розподілена до першої секції після зміни складу (стаття 52 § 1 Регламенту).

8. Палата, утворена у рамках згаданої секції, проконсультувавшись зі сторонами, вирішила, що слухання щодо суті справи не є необхідним (стаття 59 § 2 *in fine* Регламенту). Тільки заявниця подала зауваження щодо суті справи (стаття 59 § 1).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

9. Заявниця, пані Асія Ангелова, є громадянкою Болгарії, народилась у 1959 році і живе у Разграді.

10. 29 січня 1996 року її син, Ангел Забчеков, у віці сімнадцяти років, котрий вже потрапляв до поліції за обвинуваченнями у крадіжках, помер після того, як провів кілька годин під вартою у Разграді, після того, як був заарештований за замах на скоєння крадіжки. Пізніше розслідування, проведене правоохоронними органами, завершилось висновком, що смерть була спричинена випадковим пораненням, отриманим до арешту пана Забчекова, з чим заявниця не згодна.

Вона уточнила, що вона сама і її покійний син належали до етнічної групи ромів (циган).

А. Свідчення щодо фактів і вчинків пана Забчекова 28 січня 1996 року

11. Згідно з показами декількох свідків, 28 січня 1996 р. пан Забчеков провів частину дня роблячи дрібний ремонт для свого сусіда. Увечері він деякий час залишився вдома, а потім вийшов з сестрою, її хлопцем і певним М., ще одним з його друзів. Він провів більшу частину вечора з ними в місцевому барі. Він пив алкоголь.

Приблизно в 22.30 або 23.30 сестра пана Забчекова пішла зі своїм хлопцем з бару, залишивши брата з паном М. Заклад закрився незабаром після цього. За твердженнями пана М., пан Забчеков разом з ним вийшов з бару, на порозі вони розійшлись, і він пішов до дому.

Всі свідки (власник бару, особа, з якою працював пан Забчеков у цей день, його сестра та її хлопець та батько пана Забчекова, який був вдома, коли син зайшов до нього перед тим, як йти до бару) погодилися, що він був в доброму стані здоров'я, не мав видимих травм на тілі, не був причетний до сварки чи бійки, і що він вживав алкоголь.

В. Переслідування на вулиці Белі Лом і арешт пана Забчекова

12. 29 січня 1996 року, близько півночі, певна пані І.А., яка проживала в будівлі на вулиці Белі Лом в Разграді, побачила зі свого балкону чоловіка, пізніше ідентифікованого як пан Забчеков, який крутився навколо автомобілів, припаркованих на вулиці, нахилився і "щось намишляв". Пані І.А. подзвонила сусідці, пані І.М. Дві жінки загукали до пана Забчекова з балконів, запитуючи його, що він робить. У той же час сержант Мутафов ("С"), поліцейський, який не був на службі в цей день, і молодий чоловік ("D"), які обидва проживали в цьому будинку, прийшли на вулицю і були попереджені сусідками.

13. Пан Забчеков спробував втекти, і С. кинувся слідом за ним. Схоже, що погоня тривала хвилину-дві. Потім D і його двоє сусідів (сусідок) побачили, що на розі вулиці з'явився С, тримаючи пана Забчекова, і ведучи (заводить) до входу в будівлю. Свідки заявили, що земля була вкрита снігом.

14. Пізніше С сказав, що, намагаючись втекти, пан Забчеков спіткнувся і впав, але швидко піднявся. Це підтвердили І.А. і І.М., які спостерігали за сценою зі своїх балконів. Вони пояснили, що пан Забчеков впав на трав'янисту стежку. Проте D, який був на вулиці і також був свідком інциденту, стверджував, що він не бачив, щоб пан Забчеков падав до арешту. Він повторив це твердження під час перехресного допиту з іншими свідками.

15. С був єдиним свідком між моментом, коли пан Забчеков і він повернули за ріг вулиці, і моментом, коли вони знову з'явилися перед будівлею на вулиці Белі-Лом. С стверджував, що пан Забчеков двічі послизнувся і впав. С зміг його наздогнати, і коли пан Забчеков піднявся і побіг, то він зробив йому підніжку; пан Забчеков впав на землю, і С на нього накинувся. Потім він зв'язав його поясом і повів назад. На прохання уточнити, на яку частину тіла впав пан Забчеков, С відповів, що він упав обличчям вниз, але не пам'ятав, чи хлопець захистив обличчя руками. С також стверджував, що йому було важко бігти і затримати пана Забчекова, оскільки у нього була травма ноги, а шнурівка на взутті була розв'язана.

16. Сержант Димитров ("G"), один з поліцейських, який пізніше прибув на місце події, зробив наступне повідомлення: "Коли ми приїхали на місце події, [С] сказав нам, що коли він намагався

зупинити пана Забчекова, він втік, а потім впав двічі чи тричі, інакше він не зміг би його наздогнати. »

С. Події, що трапились між затриманням пана Забчекова і прибуттям поліції

17. Всі свідки погодилися, що в той час, коли С підводив пана Забчекова до входу в будинок, він спіткнувся і впав. Існують відмінності між твердженнями щодо того, як саме це сталося. Пані І.М., яка спостерігала за інцидентом з балкона, заявила, що коли С і Забчєков знову з'явилися на розі вулиці, останній послизнувся, впав і покотився. Д. стверджував, що пан Забчєков перечепився і впав на сидниці. С. стверджував, що пан Забчєков спотикався, але не впав, оскільки він його тримав.

18. С стверджував, що не бив пана Забчекова і що не бачив, аби це хтось робив. Це підтвердили пані І.А. і І. М. Остання, яка також була власницею однієї з машин, припаркованих на автостоянці, сказала, що дійсно бачила, як п. Забчєков прокотився по землі, коли С повертався разом з ним, після того, як переслідував його, але сказала, що вона не бачила, аби його хтось бив або наносив йому удари. Д не згадував, чи бачив сам, як хтось ударив пана Забчекова, чи ні.

19. С також заявив, що в той час, коли він був у тісному контакті з паном Забчєковим, після того, як затримав його, він не помітив ніяких слідів крові або подряпин на його обличчі. Він додав, що волосся пана Забчекова частково закривало його лоб, і що він мав смаглявий колір обличчя. Д сказав, що не помітив слідів крові або подряпин на обличчі пана Забчекова. Він сказав, що від нього пахло алкоголем.

20. Затримавши пана Забчекова, С попросив пані І.М. викликати поліцію, що вона і зробила приблизно о 00.20. Після цього вона залишалась у своїй квартирі.

21. С, Д і пан Забчєков чекали біля входу в будівлю, мабуть, протягом десяти-двадцяти хвилин. Схоже, що пані І.А., яка залишилася на балконі, не бачила входу.

22. Повідомлення свідків містять мало відомостей про те, чи існував якийсь словесний обмін між п. Забчєковим та будь-яким з них до прибуття поліції. Деякі свідки говорили, що пан Забчєков бурмотів щось ледь зрозуміле. Як сказала пані І.М., яка спостерігала зі свого балкона, пан Забчєков кілька разів повторив, що він п'яний. Пані І.А., пані І.М. і С стверджували, що, коли пан Забчєков лежав на землі після того, як його спіймали, С сказав: "Вставай, я не збираюся тягнути тебе." Д сказав, що він не чув, аби хтось бурмотів ці слова. Жоден зі свідків не сказав про те, чи С або Д розмовляли з паном Забчєковим, коли вони були наодинці з ним перед входом до будинку.

23. У своїх свідченнях від 29 січня 1996 року С стверджував, що після того, як поліція поїхала з п. Забчековим, він знайшов гайковий ключ на місці, де він, Д і п.Забчеков чекали на прибуття поліції. С подумав, що він має належати пану Забчекову, тому що цей інструмент був такого розміру, як для знімання автомобільних акумуляторів. У своїх показах він пояснив, що він підібрав ключ і передав його слідчому вранці 29 січня 1996 року, коли його викликали до поліцейської дільниці після смерті пана Забчекова. Проте, у свідченні, зробленому 31 січня 1996 року, сержант Атанасов ("Н"), який чергував у відділенні поліції, куди був доставлений пан Забчеков, заявив, що він помітив ключ на столі не пізніше, ніж о 1:30, незабаром після прибуття пана Забчекова до поліцейського відділення. Під час перехресного допиту з іншими поліцейськими, проведеного 26 квітня 1996 року, Н пригадав, що він вперше побачив гайковий ключ пізніше.

Д. Прибуття поліції на вулицю Белі Лом

24. Коли телефонний дзвінок надійшов до міського відділення поліції, на цю адресу була направлена патрульна машина з двома співробітниками поліції, сержантами Пентчевим ("А") і Колевым ("В"). Коли вони приїхали, співробітники поліції побачили С і Забчекова біля входу в будинок. Д також був неподалік.

25. А впізнав пана Забчекова, якого бачив як підозрюваного у кількох розслідуваннях крадіжок, що тривали, і звернувся до нього по імені. Він надягнув на нього наручники. А і деякі інші поліцейські згодом заявили, що на той момент А попередив інших бути обережними, оскільки пан Забчеков мав "хворобу мозку".

26. Ще одна поліцейська машина з трьома поліцейськими, сержантами Ігнатовим ("Е"), Георгієвим ("F") і Димитровим ("G") прибула незабаром після цього. Потім поліція почала обшукувати територію у пошуках доказів того, що пан Забчеков намагався зламати замки на певних машинах. У певний момент А підвів пана Забчекова до однієї з машин, яка, схоже, була зламана, і запитав його, чи намагався він щось вкрасти. За його словами, пан Забчеков заперечував крадіжку. Потім його прикували наручниками до дерева, а поліція продовжувала обшукувати територію. Виявивши, що замки двох автомобілів були зламані, поліція подзвонила у двері власників. Один з них вийшов, щоб подивитися на пошкодження свого автомобіля. Тим часом пан Забчеков все ще був прив'язаний до дерева.

27. Чергові співробітники поліції були єдиними, хто надав свідчення про події, що сталися між їхнім прибуттям та від'їздом з п. Забчековим. Пані І.А. і Д обмежилися тим, що повідомили, що поліція обшукала територію. С заявив, що пішов попередити власників

автомобілів. Він тільки побачив, що в якийсь момент пан Забчеков перебував з поліцейськими на стоянці, де його колеги порівнювали підошви взуття Забчекова з видимими слідами на снігу. Власника одного з автомобілів допитували, але тільки про пошкодження його автомобіля, співробітник поліції, який прибув на місце події пізніше, близько 11 ранку 29 січня 1996 року.

28. Деякі співробітники поліції стверджували, що під час обшуку місцевості вони виявили, що пан Забчеков лежить або сидить на землі. А уточнив, що в той час він відв'язав п. Забчекова від дерева, відвів його на заднє сидіння поліцейської машини і вдягнув йому наручники на обидві руки. Усі поліцейські, присутні на вулиці Белі Лом, запевнили, що не помітили жодних поранень на обличчі пана Забчекова. Деякі з них сказали, що він виглядав п'яним, затинався і був не дуже комунікабельний.

Е. Події, що трапились після прибуття пана Забчекова до відділення поліції

29. А і В відвезли пана Забчекова до відділення поліції приблизно о 00.50.

Сержант Н стверджував, що бачив, як А і В заходили до відділення поліції, ведучи поміж собою пана Забчекова. Його руки були скуті наручниками за спиною. А і В тримали його за руку і підтримували. Пан Забчеков був поміщений до кімнати № 1. А заявив, що в той час він зняв з молодого чоловіка наручники.

30. Щодо пана Забчекова не було складено жодного письмового наказу про взяття його під варту.

31. Згідно з твердженнями А, В і Н, пан Забчеков залишився в кімнаті № 1 разом з В і Н, а А збирався повідомити вищу посадову особу, полковника Йорданова ("Г"). Він також зазначив, що в цей момент він помітив синець на брові пана Забчекова. А та В не згадували про жодні травми. Н також заявив, що одяг пана Забчекова був мокрим. Всі вони помітили, що пан Забчеков був п'яний і щось бурмотів.

Полковник І заявив, що А повідомив йому, що пан Забчеков був доставлений до поліцейської дільниці; А сказав, що заарештовану особу було ідентифіковано, але він був занадто п'яний, щоб бути допитаним. Полковник І не бачив п. Забчекова до 4.30. За заявами сержантів, полковник наказав, щоб пана Забчекова посадили в коридорі, щоб він витверезився. А тоді сказав Н повідомити йому по рації, як тільки пан Забчеков зможе спілкуватися. У невизначений час А і В залишили поліцейську дільницю, щоб повернутися до патрулювання.

32. Н заявив, що пан Забчеков заснув незабаром на стільці в коридорі, і що він хропе. Близько 3 години ночі Н помітив, за його словами, що пан Забчеков спить лежачи на підлозі. Він розбудив його і посадив назад на стілець, думаючи, що "він може застудитися". Він також стверджував, що приблизно о 3.50 ранку він знову відвідав пана Забчекова, який сидів на стільці, спав і тремтів. Він вирішив повернути його до кімнати № 1, де було тепліше. Він розбудив його і допоміг зайти до кімнати. Незабаром після цього пан Забчеков зісковзнув зі стільця. Н помітив, що він важко дихає. Н заявив, що в той час він поспілкувався з сержантом Дончевим ("J") і попросив його "викликати сержанта Пентчева [A] або швидку допомогу".

33. J заявив, що, згідно з реєстром, він спав у поліцейському відділенні до 2 годин ранку 29 січня 1996 року, коли його збудили, щоб заступати на чергування. Він не був проінформований, що хтось перебуває під вартою. У своїх показаннях J не вказав, чи проходив він коридором між 2 і 3:50 ранку, коли, за словами Н, пан Забчеков спав на стільці. J заявив, що дізнався про присутність пана Забчекова тільки о 3.50, коли Н повідомив, що у хлопця є симптоми, які свідчать про погіршення його здоров'я. J побачив його, помітив тілесні ушкодження на лобі і подзвонив A і B по радіо.

34. Приблизно в той же час Н або J сповістив полковника I, найстаршого офіцера. I заявив, що в той момент він помітив поранення на обличчі пана Забчекова.

35. A і B стверджували, що о 4.30 ранку з ними зв'язались по радіо і сказали, що здоров'я пана Забчекова швидко погіршується. Коли вони прибули до відділення поліції, сержанти побачили пана Забчекова, що лежав на землі важко дихаючи. Потім B поїхав до лікарні і повернувся разом з машиною швидкої допомоги з доктором Михайловим, черговим педіатром.

36. Пізніше доктор Михайлов повідомив, що близько 5-ї години ранку працівник лікарні, відповідальний за прийом невідкладних викликів, попросив його відправитися до поліцейської дільниці "до п'ятнадцятирічного хлопчика". Доктор Михайлов заявив, що бачив, як цей працівник розмовляв з поліцейськими. Він також зазначив, що йому не було надано жодної попередньої інформації про здоров'я молодого людини.

37. Доктор Михайлов оглянув пана Забчекова в поліцейському відділенні і рекомендував, щоб його відвезли до лікарні, оскільки його пульс був слабким. Пан Забчеков був доставлений до лікарні швидкої допомоги, а A і B поїхали слідом у поліцейській машині. Приїхавши, A і B допомогли привезти пана Забчекова до коридору, де знаходився кабінет лікаря. Згідно з твердженнями A і B, коли пана Забчекова через кілька хвилин оглянула д-р Іванова, черговий інтерн, між ним і д-ром

Міхайловим відбулася поживавлена розмова. Поліцейським було повідомлено про смерть пана Забчекова.

38. Б заявив, що д-р Іванова сказала їм та його колезі: "Ви, мабуть, знали про стан пана Забчекова", і що вона вказала, що не бачила, аби він дихав.

39. Доктор Міхайлов зазначив, що в поліцейському відділенні він помітив синці на грудях пана Забчекова, і що в той час хлопчик був ще живий, але без свідомості, зі слабким пульсом.

Потім доктор Міхайлов запитав у поліції, як довго хлопець перебував у цьому стані. Поліцейські відповіли: «Його доставили в поліцейську дільницю в цьому стані.»

40. Доктор Іванова заявила, що близько 5:00 ранку доктор Міхайлов попросив її перевірити, чи помер пацієнт, який був доставлений до лікарні. Виявивши, що не було помітної серцевої діяльності, вона спробувала провести масаж серця, але безрезультатно. Вона також сказала, що, коли вона запитала, чому доктор Міхайлов був відправлений до поліцейського відділення, а не вона, черговий інтерн, працівник лікарні, відповідальний за прийом невідкладних викликів, відповів, що йому сказали, що невідкладний виклик стосувався дитини, і тому він вирішив відправити чергового педіатра.

Г. Реєстр комісаріату у Разграді

41. Згідно зі звичайною практикою, всі затримання фіксуються в реєстрі, що зберігається в поліцейському відділенні. Цей реєстр містить серію записів, що організовані в колонки: номер, призначений затриманому, ім'я поліцейського, який вносить інформацію в реєстр, ім'я затриманого, причини затримання, вжиті заходи та час звільнення. Інформація щодо кожного затриманого, записується в хронологічному порядку.

42. На прохання Суду, Уряд надав копію реєстру, що вівся у відділенні поліції в Разграді, на день 29 січня 1996 року. Доставлення пана Забчекова у ньому не значиться. Проте, є один запис, що відповідає "невідомій особі", якій присвоєно номер 72.

43. Реєстр не містить окремої колонки, в якій зазначено тривалість затримання. Для деяких ув'язнених на одній сторінці ця тривалість згадується разом з датою. Що стосується "невідомої особи", як і для деяких інших ув'язнених, перелічених на одній сторінці, то в колонці із зазначенням дати не згадується тривалість тримання під вартою. Однак відразу після слів "невідомою особою" є запис на дві колонки і два рядки, "29 I 96, 01.00". Візуальний огляд копії реєстру показує, що цифра "01.00" була написана поверх іншої цифри, яка повинна була бути, наскільки вона може бути прочитана, "3.00" або "5.00".

44. Також можна бачити, що реєстраційні номери на тій же сторінці були стерті. Важко побачити з копії, наданої Урядом, які оригінальні номери були змінені. Тим не менш, зрозуміло, що записи розділені рівними інтервалами, окрім між числами 72 і 73, між якими простір набагато менший.

45. Запис № 72, що стосується затримання невстановленої особи, каже, що його доставив до поліцейської дільниці А. На цій же лінії, праворуч, з'являється підпис, який, наскільки це можливо читати, може належати полковнику І.

46. Під час розслідування, полковник І, найвищий черговий офіцер, і його заступник в ту ніч, були допитані щодо запису про доставлення пана Забчекова до поліцейського відділення. Полковник І заявив, що він не віддавав А наказу зареєструвати затриманого, оскільки А знає процедуру. І заявив, що незабаром після 3:50 ночі, коли Н повідомив йому про погіршення здоров'я пана Забчекова, він перевіряв реєстр затриманих, але не бачив жодних записів стосовно нього. Крім того, полковник І стверджує, що він не вніс нічого в реєстр, і що запис про невідому особу не був зроблений, коли він пішов з поліцейської дільниці після смерті пана Забчекова.

Г. Розслідування, проведене звичайними слідчими та правоохоронними органами

47. Вранці 29 січня 1996 року згадані поліцейські подали керівнику місцевої поліції письмовий рапорт про події, що трапилися вночі.

Наприкінці рукописного рапорту С повідомив, без видимого зв'язку з контекстом: «Особа, яку я затримав, мала смаглявий (циганський) колір шкіри [Този когото задържах беше мургав (циганин)]. »

48. Керівник місцевої поліції відкрив справу ZM-I № 128, яка містила виклад фактів, рапорти семи поліцейських і письмові свідчення D і власника однієї з машин, котру пан Забчеков нібито намагався зламати.

Також вранці 29 січня 1996 року пан Нечев, слідчий окружного слідчого управління (Окръжна следствена служба) Разграда відкрив

кримінальне провадження під номером 13/1996 для розслідування смерті пана Забчекова.

49. За словами заявниці, о 8 годині ранку того ж дня пан Нечев у супроводі двох поліцейських в уніформі пішов додому до сім'ї заявниці, щоб повідомити про смерть пана Забчекова. Вони розмовляли з вітчимою хлопця. За словами заявниці, слідчий стверджував, що вночі пан Забчєков намагався зламати дві машини, що поліція переслідувала його, і що під час цього переслідування пан Збчєков впав і вдарився головою об асфальт.

50. 29 січня 1996 року пан Нечев допитав працівників поліції і D, молодого чоловіка, який був із сержантом Мутафовим (С) під час короткого переслідування на вулиці Белі Лом. Слідчий також пішов до лікарні і оглянув тіло пана Забчекова. Були зроблені фотографії трупа.

51. Того ж дня, приблизно о 11:45, місцевий поліцейський пішов на вулицю Белі Лом стосовно повідомлення про спробу крадіжки автомобіля. Він встановив, що дві машини мали ознаки крадіжки зі зломом, і допитав їхніх власників. Приблизно о 5 годині вечора, мабуть, цього разу у рамках розслідування смерті пана Забчекова, він взяв зразок великої червоної плями на снігу. Лабораторний аналіз визначив, що це була кров тварини.

52. Знову ж 29 січня 1996 року, пан Нечев видав постанову про проведення аутопсії. Він поставив наступні запитання судово-медичним експертам:

«Які причини смерті пана Забчекова? Чи має його тіло травматичні ушкодження? Чи існує причинно-наслідковий зв'язок між цими травмами і смертю? Як виникли тілесні ушкодження на тілі? Скільки часу пройшло між моментом нанесення смертельної травми і смертю, і чи можливо, як стверджують свідки, що пан Забчєков був притомним до 4.30? Чи смертельна травма пов'язана з видимими ранами на тілі? Чи є інші видимі травми і, з огляду на їхні очевидні характеристики, чи потребували вони негайної медичної допомоги?»

53. Аутопсія була проведена 29 січня 1996 р. (почалася о 11:30) в обласній лікарні Разграду трьома лікарями, а саме, доктором Мінчевим, завідувачем відділу судової медицини, д-р Мілітеровим, завідувачем кафедри патології і д-р Маріновим, який працює у відділенні судової медицини.

54. У звіті від 29 січня 1996 р. («перший звіт»), експерти навели детальний виклад висновків. Були зроблені фотографії.

55. Внутрішній огляд дозволив, зокрема, встановити:

«На кінці лівої брови, на орбіті, поверхнева витягнута рана, розміром 1 см на 0,4 см, зі злегка нерівними і зрізаними краями, і покрита тонким фіолетово-блакитним струпом. М'які тканини навколо рани злегка набрякли, шкіра бурувата. Ліве очне яблуко злегка виступає (назовні) (...)

Невеликий поверхневий шрам 2,5 см завдовжки, з легким забоєм (...) на (...) лівому зап'ястку (...)

Два поверхневих синця розміром 7,5 см на 0,5 см і 3,5 см на 0,6 см, коричневого кольору, вкриті червоним струпом на правому зап'ястку. (...)»

56. У висновках звіту експерти підсумували поранення, виявлені на тілі пана Забчекова, наступним чином:

«[1.] Травма голови і головного мозку: поверхневий розрив (глибокий крововилив), розташований на зовнішній стороні лівої брови, по орбіті; гематоми, наявні на шкірі і м'яких тканинах навколо цієї рани і на лівій повіці, перелам задньої стінки орбіти, що проходить до нижньої зовнішньої сторони, з дугоподібною тріщиною нижче зовнішнього ураження, згаданого вище; епідуральна гематома на лівій стороні (крововилив між мозком і черепною коробкою - 110 мл, епідуральний набряк ...) [визначено як причину смерті].»

[2.] Гематома на шкірі, характерно пігментована, і гематома м'яких тканин на правій стороні грудної клітки, вздовж передньої пахвової лінії.

[3.] Поверхневі подрипини на правій стороні чола і на дорсальній поверхні лівого зап'ястка, що супроводжуються обмеженою гематомою м'яких підшкірних тканин.

[4.] Гематома овальна, 0,5 см в діаметрі, на слизовій оболонці нижньої губи, зліва.

[5.] Два сусідні синці на шкірі типової форми і гематоми на підшкірних тканинах, на рівні зап'ясткового суглоба правої руки. »

57. Експерти також дійшли висновку, що:

«[смерть була викликана] епідуральною церебральною гематомою, в якій накопичилася кров; ця гематома розташована на лівій стороні чола, містить 110 мл крові і супроводжується набряком головного мозку, який стискає мигдалики мозочка, штовхаючи їх в потиличний отвір; цей набряк викликав руйнування і відділення життєво важливих центрів головного мозку (ті, які контролюють дихання і серцеву діяльність, які в подальшому викликали легеневу емболію), і була безпосередньою причиною смерті.»

58. На питання про спосіб, у який були завдані поранення, експерти відповіли:

«1. Травми лівої орбітальної області та лівого очного яблука, а також епідуральна гематома були викликані ударом тупим предметом або об нього, або предметом, що має тупий кут, поверхня якого була нерівна і [обмежена]. Удар був раптовим і досить сильним. Це викликало перелом перетинки на дні лівої орбіти, який поширюється на нижню зовнішню поверхню (з іншої сторони, черепна коробка має товщину 0,2 см);

2. [Пошкодження на правій стороні грудної клітини були викликані ударом твердого і тупого предмета або об нього, або предмета, що має затуплений кут, і чия ударна поверхня була ширшою. Шкіра в цій області зберігала відбиток одягу жертви.

3. [Травми на правій стороні чола і на зап'ястках спричинені ударами або тиском твердими предметами або об них. [Рана на лівій стороні нижньої губи була завдана ударом жорсткого тупого предмета або об нього з чітко вираженою поверхнею . »

59. Експерти також стверджували, що у випадках епідуральної гематоми, яку отримав пан Забчеков, часто є інтервал притомності від 4 до 6 годин, протягом якого жертва не має видимих симптомів, за винятком того, що:

« жертва стає слабкою, апатичною і сонливою, після чого вона впадає в кому і помирає - як це було в даному випадку (в період між 1 ранку і 5 ранку 29 січня 1996 року). »

У звіті зроблено висновок, що смерть пана Забчекова без невідкладного хірургічного втручання була невідворотною.

60. Лабораторний аналіз виявив рівень алкоголю 1,42 проміле у крові пана Забчекова і 2,40 проміле у сечі, що відповідає помірному сп'янінню.

61. Заявниця стверджує, що вранці 30 січня 1996 року вона звернулася до окружного слідчого управління Разграда і попросила надати інформацію про обставини смерті її сина. Слідчий пан Нечев повідомив заявниці, що її син помер від перелому черепа. За словами заявниці, він пояснив їй, що її син спробував вкрати автозапчастини, і що, коли поліція спробувала затримати його, він втік, впав і вдарився головою.

Заявниця стверджує, що під час цієї розмови пан Нечев запевнив, що її син був доставлений до лікарні, але не згадав, що юнак був взятий під варту. Щодо питання про те, як пан Забчеков міг отримати перелом кісток черепа при падінні, пан Нечев пояснив, яке каже заявниця, що розтин показав, що "черепна коробка була ненормально тонка".

62. Вдень 30 січня 1996 року заявниця та інші члени її сім'ї помітили синці на тілі пана Забчекова, коли його забрали з лікарні. Заявниця пішла до редакції місцевої газети, поговорила з двома журналістами і привела їх до себе додому, де вони сфотографували тіло та одяг пана Забчекова. Він був похований 30 січня 1996 року перед вечором.

63. 31 січня і 1 лютого 1996 року слідчий допитав І.М. і І.А.

64. 31 січня 1996 року, відповідно до наказу окружного прокурора, пані Хаджидімітрової, розслідування було передане до окружної військової прокуратури (Окръжна военна прокуратура). Це рішення ґрунтувалось на тому, що пан Забчеков помер під час перебування під вартою. Окружний прокурор, зокрема, постановила:

« (...) Протягом декількох годин безпосередньо перед [смертю] неповнолітній Забчеков, затриманий о 1 годині ночі 29 січня 1996 року під час спроби викрасти автозапчастини, був затриманий [поліцейськими] (...) і доставлений до приміщення чергового відділення з метою обмеження його свободи пересування. Таким чином, хоча він не був затриманий відповідно до пункту 1 статті 35 у зв'язку зі статтею 33 § 1 (1) Закону про національну поліцію, пан Забчеков фактично утримувався проти своєї волі в поліцейському відділі

близько трьох годин, і під час його затримання [його] ... стан здоров'я раптово погіршився, і він втратив свідомість. »

Н. Розслідування військових слідчих і правоохоронних органів

65. 31 січня 1996 року, отримавши матеріали справи, окружна військова прокуратура відкрила справу під новим номером (3-VIII/96, справа прокуратури № 254/96). Справа була передана військовому слідчому (воєнен следовател).

Протягом наступних тижнів військовий слідчий знову допитав причетних працівників поліції, допитав п'ятьох осіб, які були вдень і ввечері 28 січня 1996 року з паном Забчековим, а також заслухав лікарів Михайлова та Іванову.

66. Двоє поліцейських, сержант Пентчев (А) і Георгієв (F), у своїх усних показах, зібраних військовим слідчим, згадали про етнічне походження пана Забчекова.

А повідомив, що перебувши на вулицю Белі Лом, він побачив, як з під'їзду будинку вийшли двоє чоловіків, один з них був «циган, який вже притягався до відповідальності – Ангел Забчеков».

F у своїх показах назвав сина заявниці «циганом» (тричі), «затриманою особою» (сім разів) і «Забчеков» (двічі).

67. 12 березня 1996 року слідчий допитав свідків пані I.A., пані I.M., C і D. Його питання стосувались виключно кількості падінь пана Забчекова під час переслідування на вулиці Белі Лом і місця, де стались падіння.

18 березня 1996 року слідчий призначив експерта для аналізу одягу, який носив пан Забчеков 28 та 29 січня 1996 року. У своєму звіті від 20 березня 1996 року експерт стверджував, що слідів підодшви взуття не було знайдено, але пояснив, що на м'яких тканинах зазвичай неможливо знайти мікроскопічні залишки частинок підодшви взуття.

68. 20 березня 1996 року слідчий провів відтворення подій, які сталися під час затримання пана Забчекова, щоб роз'яснити свідчення. У ньому брали участь сержант Мутафов (C), молодий чоловік, з яким він був 28 і 29 січня (D), і дві людини, які спостерігали за сценою зі своїх балконів, пані I.A. та пані I.M. Двоє поліцейських, які прибули на вулицю Белі Лом після того, як C затримав пана Забчекова, не брали участі у відтворенні, яка зосереджувалася майже виключно на подіях, що сталися до прибуття двох поліцейських автомобілів. Відтворення була зафіксоване на відеокамеру.

69. 11 квітня 1996 року заявниця подала до військової прокуратури у Варні заяву про ексгумацію тіла її сина і призначення нового медичного експерта на підставі того, що її син був похований у поспіху, і що важливо було ексгумувати його тіло. Заявниця висловила підозру, що у її сина можуть бути зламані ребра. Вона також подала

слідчому, пану Атанасову, два рентген-знімки черепа свого сина, які були зроблені за кілька місяців до його смерті, для того, щоб встановити, чи були його черепні кістки "крихкими" або "тонкими".

70. 17 або 18 квітня 1996 року було призначено п'ять медичних експертів для перегляду висновків щодо причин смерті пана Забчекова. Один з них, д-р Мінчев, брав участь у першій групі експертів. Інші четверо - професор Павлов, завідувач кафедри судової медицини медичного факультету Варни, доктор Кіючуков з відділення нейрохірургії університету, доктор Доков і д-р Радоїнова, досвідчені інтерни кафедри судової медицини того ж університету. Їх просили відповісти на наступні запитання:

« 1. Які поранення отримав пан Забчев? Якою була причина смерті?

2. Як були завдані тілесні ушкодження та скількома ударами вони могли бути завдані? Чи були травми отримані внаслідок повторних падінь (відповідно до показань свідків та результатів відтворення подій, яке було зняте на відеокамеру), чи були вони викликані прямими ударами?

3. Коли були завдані ці поранення?

4. Яким був рівень алкоголю у пана Ангела Забчекова на момент затримання, приблизно о 00.15? »

71. 26 квітня 1996 року слідчий провів перехресний допит усіх причетних працівників поліції. Того ж дня було допитано трьох інших свідків.

23 травня 1996 року заявниця відкликала клопотання про проведення ексгумації. 29 травня 1996 року було допитано іншого свідка.

11 червня 1996 року пан Дімітров, прокурор регіональної військової прокуратури, надіслав заявниці копію своєї процесуальної ухвали, в якій, зокрема, сказано, що ексгумація тіла може бути передбачена, якщо це буде визнано необхідним п'ятьма фахівцями у сфері медицини, які ще не висловили свою думку.

72. 28 червня 1996 року п'ять експертів подали свій звіт ("другий звіт"), який базувався на розгляді документів у матеріалах розслідування. Експерти також розглянули відеозапис реконструкції затримання пана Забчекова, який був знятий на відео 20 березня 1996 року.

73. Експерти підтвердили, що смерть пана Забчекова була спричинена епідуральним набряком в результаті перелому черепа. Крім того, вони заявили, що смертельна травма могла бути спричинена ударом ногою, ударом рукою або ударом тупим предметом, або падінням і зіткненням з "пласкою і широкою поверхнею" (широка удряща поверхність). Вони встановили, що звіт аутопсії не містив жодних морфологічних даних, котрі дозволили б встановити предмет, який спричинив поранення.

У другому звіті зазначалося, що удар, який спричинив перелом черепа, не був дуже сильним. Цей висновок базувався на «особливості структури черепа (про що свідчать додані рентген-знімки і товщина черепа, як описано [у звіті про розтин]).».

74. На відміну від першого медичного висновку, згідно з яким проміжок між травмою черепа і смертю пана Забчекова становив від чотирьох до шести годин, звіт п'яти експертів робив висновок:

«Гематома (...), що спричинила смерть пана Забчекова, існувала принаймні за десять годин до смерті. Цей висновок ґрунтується на появі гематоми (згустку темно-червоної крові), яку добре видно на фотографіях, доданих до справи. Згустки цього типу, за відсутності рідкої крові, утворюються протягом більш ніж десяти годин з моменту їх виникнення. Протягом цього періоду стан пацієнта зазвичай характеризується так званим "інтервалом свідомості" - періодом, протягом якого він не проявляє видимих симптомів. Його стан поступово погіршується (...) він має головний біль, має порушення мови і проблеми координації; [він] стає нестійким і сонним, він хитається і т.д., доки не впаде в кому.»

75. Фотографії, згадані експертами, були зроблені під час аутопсії, яка розпочалась об 11.30, 29 січня 1996 року.

76. Експерти також вважали, що з огляду на кількість спирту, знайденого в крові пана Забчекова, симптоми травми голови були замасковані ефектом алкоголю.

77. У звіті п'яти експертів були згадані інші поранення, знайдені на тілі пана Забчекова:

«Гематома на правій стороні грудної клітки є результатом удару плоским об'єктом, або об нього, з великою контактною поверхнею, який міг бути ударом ногою, падінням або зіткненням з великим об'єктом та іншими об'єктами. Загальний вигляд синця відповідає відбитку одягу померлого, що вказує на те, що удар був завданий через його одяг (...) Синці і рани, що знаходяться на правій стороні чола, зап'ястка і на нижній губі є результатом використання твердих та/або гострих предметів з обмеженою ділянкою контакту. Характеристики пошкоджень суглобів на обох зап'ястках дозволяють припустити, що вони були викликані в той час, коли на жертву були вдягнені наручники, відповідно до наявної інформації. (...)»

78. 25 липня 1996 року слідчий склав рапорт, у якому пропонував закрити провадження.

79. 31 липня 1996 року обласна військова прокуратура припинила розслідування на тій підставі, що не існувало зв'язку між діями поліції та смертю пана Забчекова. Цей висновок базувався на висновку у другому медичному звіті про те, що між травмою та смертю минуло не менше десяти годин.

80. 6 серпня 1996 року заявниця подала до військової прокуратури скаргу (Прокуратура на в'оружените сили). Вона стверджувала, що розслідування було неповним, і підкреслювала неодноразову відмову провести ексгумацію тіла, а також суперечності, які існували, на її думку, між висловлюваннями різних свідків і відсутністю пояснення

певних фактів, у тому числі щодо всіх травм, виявлених на тілі пана Забчекова.

81. 18 грудня 1996 року Національна військова прокуратура підтвердила закриття слідства і відхилила вимоги заявниці. В цьому рішенні, зокрема, сказано:

« Крім застосування фізичної сили під час арешту пана Забчекова за спробу крадіжки автомобілів, немає нічого, що свідчить про те, що поліція застосовувала насильство проти нього (...) всередині або поза поліцейським відділенням. Крім того, безспірний висновок у доповіді п'яти експертів, які є висококваліфікованими у своїй галузі, полягає в тому, що смертельна травма виникла більш ніж за десять годин до смерті. »

82. Також було вирішено передати справу до Окружної прокуратури Разграду, яка була уповноважена розслідувати, чи було вчинене злочин іншою особою, ніж працівник поліції.

I. Інші розслідування, проведені звичайними слідчими та правоохоронними органами

83. 20 січня 1997 року окружний прокурор пані Хаджидимітрова передала справу слідчому, пану Нечеву. Він зазначив, що рішення про припинення поліцейського розслідування базується на висновку, що смертельна рана була завдана більш ніж за десять годин до смерті пана Забчекова. Таким чином, необхідно було зібрати додаткову інформацію про дії та вчинки, а також про стан пана Забчекова до 19:00 28 січня 1996 року.

84. У рамках додаткового розслідування, 23 січня 1997 року паном Нечевим було проведено допит заявниці і шести інших свідків.

85. 23 та 24 січня 1997 року заявниця подала додаткові прохання про ексгумацію тіла та нове дослідження медичним експертом, стверджуючи, що в показах були невідповідності. Ці прохання були відхилені 31 січня 1997 року Окружною прокуратурою Разграда, яка визнала їх непотрібними.

86. Заявниця подала скаргу до Головного прокурора (Главен прокурор). Зокрема, вона стверджувала, що різні прокурори ніколи не пояснювали, чому поліція не надала належної допомоги пану Забчекову після арешту.

87. 17 лютого 1997 року пан Нечев викликав заявницю (яку представляв адвокат) для ознайомлення з матеріалами розслідування. Заявниця подала ряд запитів та заперечень щодо недоліків розслідування. Зокрема, вона вказувала на існування засадових суперечностей між першим та другим медичними висновками і заявила, що є очевидно неможливим, аби особа, яка страждає від такої серйозної травми, котру було виявлено під час аутопсії, була здатна красти автозапчастини і опиратися затриманню. Заявниця знову

звернулася з проханням про ексгумацію тіла та призначення експертів для відповіді на питання, порушені в її попередніх запитах.

88. 18 лютого 1997 року пан Нечев підготував рапорт про те, що додаткове розслідування, призначене 20 січня 1997 року, не виявило доказів того, що п. Забчеков був побитий перед затриманням. Тому він запропонував призупинити розслідування.

89. Наказом від 4 березня 1997 року окружний прокурор пані Хаджидимітрова призупинила кримінальне провадження на підставі того, що всі наявні докази були зібрані, і що неможливо визначити точні обставини, за яких була завдана смертельна рана голови.

90. У цьому рішенні було взято до уваги висновки військових прокурорів, особливо тих, що стосуються переламу кісток черепа, і схвалено їх. Що стосується інших тілесних ушкоджень, то прокурор заявив, що вони не становили загрозу для життя пана Забчекова.

У рішенні також згадувалось, що пан Забчеков був у хорошому стані, коли його привели до відділення поліції.

91. 10 березня 1997 року заявниця звернулась до Генерального прокурора зі скаргою на рішення про припинення провадження. 20 березня 1997 року Генеральний прокурор залишив це рішення без змін.

J. Інші докази, надані сторонами

92. Заявниця надала чотири кольорові фотографії тіла сина і фотографію куртки, яку він носив перед смертю. Фотографії були зроблені журналістами 30 січня 1996 року в будинку заявниці після аутопсії та повернення тіла для поховання.

93. На двох фотографіях видно обличчя пана Забчекова. Волосся вкриває половину лоба. Над лівою бровою є синці пурпурового кольору. Ліва повіка блакитна. Губи також опухлі на лівій стороні рота.

94. На двох інших фотографіях видно фіолетовий синець на грудях пана Забчекова, з правого боку, що проходить частково під правою пахвою. Рани видно на правому зап'ястку жертви.

95. Невстановленої дати, заявниця за допомогою Європейського центру прав ромів, неурядової організації з Будапешта, запросила думку професора Йоргена Томсена, патологоанатома з Інституту судової медицини університету Південної Данії в Оденсе і члена постійної команди експертів з судової медицини ООН. Професор Томсен надав письмову думку 4 лютого 1999 року. Серед іншого він мав у своєму розпорядженні опис стверджуваних фактів справи, а також витяги з протоколу розтину і звіти судово-медичних експертів.

Професор Томсен, зокрема, повідомив:

« Епідуральна гематома, як правило, викликана падінням на тверду поверхню або сильним ударом, що здійснюється тупим предметом. Добре відомо, що

падіння на тверду поверхню часто залишає те, що називається травмою віддачі. На жаль, про присутність або відсутність таких уражень не згадувалося. Зазначалось, що черепна коробка померлого була крихкою. На мою думку, це не може вважатися виправданням у випадках міжособистісного насильства, оскільки зазвичай не відомо, чи є черепні кістки людини крихкими або стійкими, і це є можливим наслідком насильства, що людина може мати крихку черепну коробку. Епідуральна гематома зазвичай супроводжується переломом (тріщиною) скроневої кістки і розривом середньої мозкової артерії. Таким чином, кровотеча є артеріальною. Спочатку вона обмежується прикріпленням твердої мозкової оболонки до внутрішньої частини кістки. Тому часто існує інтервал притомності, який може тривати кілька годин, але зазвичай цей інтервал не перевищує двох-трьох годин. Якщо травматичне ураження поширюється на головний мозок, зі струсом або забоями, то зазвичай немає інтервалу притомності.

Я згоден з висновками судових експертиз, що причиною смерті була епідуральна гематома, і це є наслідком одного з перерахованих типів травм. Можливо, це сталося до арешту потерпілого, але не можна виключити, що смертельне поранення було завдано йому під час перебування в поліцейському відділенні. Я не згоден з твердженням, що між травмою і смертю існував 10-годинний проміжок. Цей висновок базувався на появі тромбу. Однак відомо, що після смерті кров може приймати різні форми, і що навіть після смерті відбувається ферментативна біохімічна активність, яка може змінити кров непередбачувано і різним чином у різних місцях.

Що стосується інших уражень, то не схоже, що вони є результатом тієї ж травми, що і епідуральна гематома. Вони є наслідком жорстокого насильства, наприклад, побиття, ударів ногами та / або падіння, і, можливо, були завдані під час перебування під вартою.

Ознаки на зап'ястку характерні для наручників. Наручники, як правило, не залишають слідів, окрім випадків, коли вони занадто вузькі, якщо людина бореться, або її тягнуть за наручники.

Таким чином, не можливо встановити, чи була епідуральна гематома спричинена падінням або іншими видами жорстокого насильства. Її могло бути завдано безпосередньо перед або під час перебування в поліцейському відділенні. Епідуральна гематома може бути вилікувана, якщо операція з її видалення була зроблена вчасно. Якби пан Забчеков був привезений до лікарні раніше, він міг би бути врятований. »

96. Заявниця стверджує, що на пана Забчекова були заведені справи у педагогічному центрі неповнолітніх правопорушників (Детска педагогическа стая) і у поліції Разграда через численні підозри у скоєнні крадіжок.

97. У довідці зі згаданого центру від 3 липня 1995 року, виданій поліції Разграда, говориться, що п. Забчеков, якому на той час було 16 років, страждав на мовний розлад і був розумово відсталим. Ці висновки повторюються в іншій довідці від 18 листопада 1995 року.

За твердженням Уряду, заявниця була заслухана 7 листопада 1995 року слідчим Разграду у зв'язку з кримінальним розслідуванням щодо можливої крадіжки, скоєної її сином, паном Забчевим. Зокрема, вона заявила, що її син завжди затирався. Він був хворий з трьох років.

Зокрема, часом він не міг дихати, а шкіра синіла. Його очі часто були опухлими, і він втрачав свідомість, коли відчував раптовий страх. Пана Забчекова оглядали лікарі, які діагностували проблеми з хребтом. Заявниця згадала ім'я доктора Мічевої, яка володіла усіма документами, що стосуються медичного обстеження її сина.

98. 14 грудня 1995 року пан Забчеков був допитаний у ході кримінального провадження щодо крадіжок. Коли його запитали про його стан здоров'я, він заявив, що він схильний до втрати свідомості і часто страждав на головний біль і біль в очах. 4 січня 1996 року слідчий районного слідчого управління Разграда порушив кримінальну справу проти п. Забчекова та інших осіб за обвинуваченням у крадіжках. 15 січня 1996 року п. Забчекова було допитано, і він, зокрема, заявив, що його лікують д-р Мічева, психіатр, і що він приймає ліки. Адвокат п. Забчекова просив про проведення психіатричної експертизи, яка була призначена на 30 січня 1996 року.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО

А. Закон про національну поліцію (Закон за полицията), чинний на момент подій

99. Стаття 35 § 1 цього закону звучала так:

«Поліцейські органи зобов'язані видати письмове розпорядження про затримання для того, щоб затримана особа була доставлена до [місця ув'язнення]. »

В. Кримінально-процесуальний кодекс (Наказателно-процесуален кодекс)

100. Відповідно до статті 388 цього кодексу, злочини, ймовірно скоєні, наприклад, працівниками поліції, розглядалися військовими судами. Якщо справа належить до юрисдикції військових судів, то попереднє розслідування провадять військові слідчі і прокурори.

101. Стаття 362 § 1 4) в сукупності зі статтею 359 передбачає, що у випадку, коли рішенням Європейського суду з прав людини буде встановлено порушення Конвенції, «що має велике значення» для кримінальної справи, котра завершилась рішенням суду, то правоохоронні органи повинні подати клопотання до уповноваженого суду про поновлення розгляду справи.

ПРАВО

I. ЩОДО СТВЕРДЖУВАНИХ ПОРУШЕНЬ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ

102. Заявниця стверджує, що її син зазнав жорстокого поводження і помер внаслідок дій працівників поліції, що йому не було вчасно надано медичну допомогу під час утримання під вартою, і що державні органи не провели поглиблене і ефективне розслідування.

Стаття 2 Конвенції каже:

« 1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- a) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- b) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- c) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання. »

A. Щодо питання про те, чи пан Забчеков помер внаслідок жорстокого поводження, завданого під час перебування під вартою

1. Зауваження сторін

a) Заявниця

103. На думку заявниці, пояснення Уряду, засновані на двох головних аргументах - смертельне поранення голови було завдане задовго до затримання пана Забчекова, а інші тілесні ушкодження були завдані під час переслідування, - не є правдоподібними, оскільки не узгоджуються з доказами.

104. Що стосується травми голови, заявниця стверджує, що висновки другої доповіді судових експертів є дуже підозрілими, оскільки вони відходять без пояснення від висновків першого звіту. Ігноруючи протиріччя, влада поспішила покласти на другий звіт. Його висновок про те, коли сталося смертельне поранення, ґрунтувався виключно на формі тромбу, як це було показано на фотографіях, зроблених майже через шість годин після смерті.

На думку заявниці, ідея про те, що травма голови була завдана за десять годин до смерті пана Забчекова, близько 18.45 28 січня 1996 року, не була сумісна з доказами і була абсолютно нереальною.

Неможливо, щоб ніхто з багатьох людей, які довго говорили з п. Забчековим і спостерігали за ним, не помітив серйозної травми, яка призвела до його смерті. Крім того, Уряд не надав жодних серйозних доказів, що підтверджували б його умоглядну теорію, що нібито "постійний і хронічний невроз" Забчекова збільшив вірогідність того, що смертельна травма була викликана "падінням" на (...) велику плоску поверхню».

Роз'яснення, надані Урядом щодо інших травм, знайдених на тілі пана Забчекова - на грудях, обличчі та правому зап'ястку - були, на думку заявниці, явно неправдоподібними. Такі травми не могли бути викликані падінням людини на землю під час бігу або звичайним використанням наручників. Насправді походження цих травм ніколи не досліджувалося, і Уряд розробив власну необґрунтовану теорію довіри для потреб цієї справи. Фактично було зрозуміло, що ті травми були наслідком жорстокого поводження, і що за відсутності будь-яких доказів протилежного вони мали бути завдані одночасно зі смертельною травмою голови.

105. Водночас, заявниця вважає особливо дивним те, що не було надано жодного пояснення підозрілої поведінки поліцейських і їх явної спроби сфальсифікувати реєстр затриманих осіб.

b) Уряд

106. Посилаючись на другий звіт судово-медичної експертизи, Уряд стверджує, що смертельне поранення було завдано більш ніж за десять годин до смерті пана Забчекова, тобто задовго до його затримання.

Ніхто не оспорував, що пан Забчєков до затримання вжив велику кількість алкоголю. Він був п'яний і хитався. Водночас, із доказів явно видно, що він неодноразово падав, коли біг.

На думку Уряду, докази щодо поведінки молодого людини під час його затримання і перебування під вартою - що відповідає характерним симптомам "інтервалу притомності" після перелому черепа - підтверджує висновки медичних експертів щодо часу отримання смеральної травми.

107. Уряд підкреслює, що повідомлення свідків щодо дій і вчинків пана Забчекова перед затриманням містять суперечності.

Крім того, заявниця неодноразово стверджувала у 1995 році, що її син був хворий і, коли він був молодший, іноді втрачав свідомість і задихався. Сам пан Забчєков у 1995 році підтвердив, що страждає на мігрєні та втрати свідомості. Уряд підсумовує, що висновки експертів про те, що смертельна травма пана Забчєкова могла бути наслідком падіння на широку тверду поверхню, були правдоподібними.

108. Уряд зазначив, що немає доказів того, що поліція жорстоко поводитися з молодого людиною. На його думку, рани на грудях і на

обличчі пана Забчекова мали бути результатом його падіння на землю, а травми на зап'ястках є звичайним наслідком використання наручників.

2. Оцінка Суду

а) Загальні принципи

109. Стаття 2, що гарантує право на життя, фігурує поміж визначальними статтями Конвенції і охороняє одну з основоположних цінностей демократичних суспільств, які утворюють Раду Європи. Предмет і мета Конвенції, як інструменту захисту конкретних людей, також вимагає, аби стаття 2 тлумачилась і застосовувалась так, аби її гарантії були практичними і ефективними (рішення *McCann і Інші проти Сполученого Королівства*, 27 вересня 1995, série A № 324, стор. 45-46, §§ 146-147, *Salman проти Туреччини* [ВП], № 21986/93, § 97, CEDH 2000-VII, і *Velikova проти Болгарії*, № 41488/98, CEDH 2000-VI).

110. З огляду на важливість захисту, наданого статтею 2, Суд повинен розглядати скарги про позбавлення життя найретельніше, з урахуванням усіх відповідних обставин.

Особи, які перебувають під вартою, знаходяться в уразливому становищі, і органи влади зобов'язані відповідати за поведінку з ними. Отже, якщо особа потрапила до поліції у хорошому стані здоров'я, але пізніше помирає, то держава зобов'язана надати правдоподібне пояснення подій, що призвели до смерті (див., *mutatis mutandis*, *Selmouni проти Франції* [ВП], № 25803/94, § 87, CEDH 1999-V, а також цитовані *Salman* і *Velikova*).

111. Оцінюючи докази, Суд приймає стандарт доказу «поза розумним сумнівом» (*Ірландія проти Сполученого Королівства*, рішення від 18 січня 1978, série A № 25, стор. 64-65, § 161). Однак такі докази можуть впливати з того, що існують досить сильні, чіткі та узгоджені висновки або подібні незаперечні припущення про факти. Якщо згадані події цілком або значною мірою знаходяться в межах, доступних виключно для органів влади, як у випадку осіб, котрі перебувають під їх контролем під час утримання під вартою, то виникатимуть серйозні презумпції факту щодо поранень і смертей, що сталися під час позбавлення свободи. Справді, тягар доведення може розглядатися як покладений на владу, котра має надати задовільне та переконливе пояснення (*Salman*, цитовано, § 100).

б) Застосування цитованих принципів до даної справи

112. Суд зауважує, що пан Забчеков помер після того, як перебував під вартою у відділенні поліції Разграда, куди його було доставлено після короткого переслідування поліцейським, який не був на службі.

Тому Уряд має надати вірогідне пояснення смерті пана Забчекова.

113. Уряд пояснив, що смерть пана Забчекова не може бути результатом жорстокого поводження з боку поліції, оскільки другий звіт судових експертів показав, що смертельне поранення, перелом кісток черепа, трапилося принаймні за десять годин до моменту смерті, тобто до 19:00 28 січня 1996 року, тоді як зустріч п. Забчекова з поліцією відбулася приблизно на 5 годин пізніше.

114. Суд зазначає, що висновок другого звіту про те, коли було заподіяно травму, ґрунтувався на візуальному огляді фотографій тромбу, зроблених через шість годин після смерті пана Забчекова. Експерти навіть не згадали, чому вони вважали, що згусток крові не змінився після смерті хлопця. Відповідно до медичного висновку, наданого заявницею, і який Уряд не оскаржує, такі зміни мали відбутися і мали бути враховані.

Крім того, другий звіт судово-медичної експертизи, який спирався виключно на документальні докази, суттєво відступав від висновків першого звіту, без пояснення того, чому ці висновки про силу удару та час, коли було заподіяно перелом черепа, були неправильним. З іншого боку, перший звіт базувався на безпосередньому огляді тіла (параграфи 53-59, 70 і 72-77 вище).

Суд вважає, що сукупність попередніх зауважень серйозно ставлять під сумнів вірогідність висновків другого звіту.

115. Справді, деякі факти в цій справі не можуть бути чітко пояснені: можна вважати, що заяви, що пан Забчеков хитався і затаився під час затримання, доводили, що він був поранений у той час, але це могло також статись через явно високий рівень алкоголю в його крові (параграфи 11, 22, 28, 59, 60, 74, 76 і 95 вище).

116. Проте, якщо п. Забчеков був поранений задовго до 19:00 28 січня 1996 року, як випливає з висновків другого судово-медичного звіту, це означало б, що він вийшов з друзями, пішов у бар і потім вирішив вкрати автозапчастини, маючи при цьому перелам черепа. Це може здатися малоімовірним навіть з урахуванням того, що відомо як "інтервал притомності" між травмою і смертю. Зокрема, незаперечно, що пан Забчеков міг бігти, коли С намагався затримати його, і що він нормально ходив, коли його відвезли до поліцейського відділення (параграфи 12-14, 16 і 29 вище).

117. Суд зазначає, що, відповідно до першого звіту судово-медичної експертизи, перелом черепа, швидше за все, був отриманий за чотири-шість годин до смерті пана Забчекова, отже, безсумнівно,

під час його перебування під вартою, тобто або раніше, або після прибуття до поліцейського відділення (параграф 59 вище).

Крім того, ряд інших травм на тілі pana Забчекова може бути результатом тих самих подій, які спричинили перелом черепа (параграфи 55, 56, 58, 77 і 92-94 вище).

118. Уряд стверджує, що пан Забчеков, можливо, поранився, коли впав на землю - перед тим, як зустрітися з поліцією або під час переслідування - оскільки він був п'яний і мав проблеми зі здоров'ям. Сліди на зап'ястках були результатом звичайного використання наручників.

119. Однак це припущення не підтверджується медичними доказами, оскільки наявність або відсутність "травми віддачі" після падіння не було зафіксовано в протоколі розтину (параграфи 73 і 95 вище).

Крім того, Суд вважає показовим те, що ніхто зі свідків, які перебували в контакті із сином заявниці, поки він не прибув до поліцейського відділення, не повідомив, що він скаржився на будь-який біль.

Що стосується використання наручників, то, згідно з медичним висновком, наданим заявницею, наручники можуть залишати відмітки, якщо вони занадто вузькі або якщо людина бореться, або її тягнуть за них. Розтин виявив дуже легкий відбиток на лівій руці pana Забчекова і великий синець на правій руці (параграфи 55, 56, 58 і 95 вище). Також повідомлялося, що в один момент його прикували наручниками до дерева. Тому здається малоймовірним, що травма його правого зап'ястка була результатом звичайного використання занадто вузьких наручників. Два інші можливі пояснення - пан Забчеков боровся або його тягли – можуть вказувати на жорстоке поводження з ним.

Нарешті, Суд вважає, що інформація про хворобу, на яку нібито страждав пан Забчеков, не є ані достовірною, ані дуже важливою. Вона ґрунтується на заявах, зроблених ним самим і його матер'ю під час допитів за кримінальними обвинуваченнями і, у будь-якому випадку, не може призвести до будь-якого розумного висновку щодо перелому черепа та інших травм (параграфи 96-98 вище).

Твердження Уряду про те, що пан Забчеков міг поранитись внаслідок падіння, малоймовірне, якщо розглядати його з урахуванням усіх обставин.

120. Оцінюючи докази в цій справі, Суд також надає велике значення інформації, яка свідчить про те, що поліцейські діяли підозріло, і що державні органи поставились до їхніх показань як до достовірних, незважаючи на ознаки, які вимагали уважного ставлення.

Наприклад, підозріла поведінка поліцейських полягає в наступному: з 3 години ночі до 5 години ранку 29 січня 1996 року вони не викликали лікаря до pana Забчекова і, можливо, намагалися вибрати

лікаря, який його оглядатиме (див. параграфи 32-40 вище); вони, мабуть, збрехали, коли розповіли доктору Михайлову, що пан Забчеков був доставлений до поліцейської дільниці в тому ж стані, в якому лікар знайшов його близько 5-ї години (параграф 39 вище); реєстр взяття під варту був сфальсифікований (параграфи 41-46 вище) і зрештою пан Забчеков був зареєстрований як «невідома особа», хоча працівники поліції добре знали його як підозрюваного у крадіжках, і поліцейські одразу впізнали його, як тільки його побачили (параграфи 25, 42 і 96-98 вище).

Йшлося про важливі вказівки, які вимагали поглибленого розслідування, котре не було проведене.

121. Беручи до уваги всі відповідні обставини, Суд вважає малоімовірними пояснення Уряду щодо смерті пана Забчекова, зроблені на підставі висновку другого судово-медичного звіту про те, коли травма була заподіяна, і на припущенні, що молода людина могла поранитися, падаючи на землю. Уряд не запропонував іншого пояснення.

122. Тому мало місце порушення статті 2 Конвенції.

В. Щодо твердження, що медична допомога не була вчасно надана

1. Аргументи сторін

123. Заявниця стверджує, що поліцейські, хоча й бачили, як хлопець тремтить і хитається, сильно зволікали з будь-яким медичним втручанням і здійснили низку підозрілих дій з 3 до 5 ранку. На думку заявниці, найвірогіднішим поясненням є те, що це ставлення означало спроби уникнути будь-яких контактів між п. Забчековим і незалежним лікарем, який міг би виявити докази жорстокого поводження. Як альтернатива, існувала недбалість щодо благополуччя ув'язненого. В обох випадках затримка була фатальною.

124. Уряд вважає, що поліція не може бути притягнута до відповідальності за нездатність зрозуміти, що пан Забчеков терміново потребував медичної допомоги. Коли поліцейські побачили його вперше, було темно. Крім того, молодий чоловік був п'яний, засипаний пилом, а його волосся закривало синець над лівою бровою. Стан пана Забчекова трактувався як симптом впливу алкоголю. Він ніколи не скаржився на біль. Той факт, що протягом інтервалу свідомості жодні ознаки серйозної проблеми не проявляються, підтверджено медичними експертами.

2. Оцінка Суду

125. Посилаючись на свої висновки про підозрілу поведінку поліцейських (параграф 120 вище), Суд вважає, що вони запізнилися з наданням медичної допомоги панові Забчекову, і що ця затримка стала вирішальною для фатального результату.

126. Позиція Уряду полягає в тому, що поліцейські, які не є медичними фахівцями, не можуть бути піддані критиці за те, що вони не зрозуміли, що потрібна була невідкладна медична допомога.

127. Проте, цей аргумент не спрацьовує, оскільки ніхто не заперечує, що у певний момент після 3 години поліція зрозуміла, що стан пана Забчекова погіршується. Навіть тоді, замість того, щоб викликати швидку допомогу, вони зв'язалися зі своїми колегами, які заарештували хлопця. Ці поліцейські, які перебували на патрулюванні, мали залишити своє завдання і повернутися до поліцейської дільниці, щоб оцінити ситуацію. Побачивши стан пана Забчекова, вони згаяли час, щоб поїхати до лікарні і повернутися зі швидкою допомогою, замість того, щоб викликати її (параграфи 32 - 40 вище).

128. Особливо показовим є те, що матеріали справи не містять жодних слідів критики чи несхвалення щодо вирішення медичної проблеми ув'язненого.

129. Відповідно до першого медичного висновку та звіту експерта, наданого заявницею, затримка у наданні медичної допомоги була фатальною (параграфи 59 і 95 вище).

130. Отже, Суд вважає, що поведінка поліції між 3 і 5 годинами ранку 29 січня 1996 року та бездіяльність влади порушили обов'язок держави захищати життя осіб, які перебувають під вартою.

131. Тому, у зв'язку з цим, мало місце порушення статті 2 § 1 Конвенції.

С. Стверджувана неналежність розслідування

1. Аргументи сторін

132. Заявниця вважає, що розслідування смерті її сина було недостатнім, оскільки органи влади не проводили жодного розслідування, зокрема, стосовно фальсифікації після смерті реєстру затримання, несмертельних поранень, дивної поведінки співробітників поліції з 3-ої до 5-ої години ранку, причини суперечки двох лікарів близько 5 години ранку і того факту, що перша інформація, отримана родиною заявниці про смерть пана Забчекова, не містила згадки про те, що хлопець був затриманий.

133. Заявниця також стверджує, що через традиційні зв'язки між прокурорами, слідчими та поліцією, а також через відсутність на той момент будь-якого судового перегляду рішень, органи, відповідальні

за розслідування зловживань, вчинених поліцейськими, були недостатньо незалежними і неупередженими.

Більш того, ця ситуація відображає, на її думку, ширшу політику, що було відзначено міжнародними організаціями. Заявниця звертається до доповіді Спеціального доповідача ООН з питань катувань Комісії ООН з прав людини (Документ E/CN.4/1997/7 від 10 січня 1997 року), у якому на сторінці 9 сказано:

« Спеціальний доповідач висловлює занепокоєння з приводу частоти звинувачень у актах катувань або жорстокого поводження, які іноді призводять до загибелі осіб, котрі перебувають під вартою [у Болгарії]. Оскільки дисциплінарні заходи або кримінальні переслідування є рідкісними, а посадові особи лише зрідка притягуються до відповідальності, неминуче виникає атмосфера безкарності. Спеціальний доповідач вважає, що уряд повинен зосередитися на створенні механізму незалежного та систематичного моніторингу умов арешту, затримання та допиту різними правоохоронними органами. »

134. Нарешті, заявниця стверджує, що органи влади неодноразово недостатньо інформували її про хід розслідування та його висновки, і що вона не мала повного доступу до матеріалів справи до лютого 1997 року, протягом більш як року після смерті її сина.

135. Уряд стверджує, що розслідування було швидким і ретельним, і спиралося на численні допити, звіти експертів та інші слідчі дії. Заявниця мала можливість ознайомитися з матеріалами справи, а також подати скаргу або клопотання щодо наступного розслідування. Її прохання про ексгумацію було правомірно відхилене, оскільки було чітко встановлено, що ребра пана Забчекова були цілими.

2. Оцінка Суду

а) Загальні принципи

136. Суд нагадує, що зобов'язання захищати право на життя, передбачене статтею 2 Конвенції, в сукупності із загальним обов'язком, покладеним на державу відповідно до статті 1 «визнавати за кожним, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у (...) Конвенції», опосередковано вимагає проведення офіційного і ефективного розслідування, якщо застосування сили спричинило смерть людини. Розслідування має бути, зокрема, уважним, безстороннім і ретельним (рішення *McCann і Інші*, цитовано, стор. 49, §§ 161-163 ; *Кауа проти Туреччини*, 19 лютого 1998, *Rescueil des arrêts et décisions* 1998-I, стор. 329, § 105, і *Çakıcı проти Туреччини* [ВП], № 23657/94, § 86, CEDH 1999-IV).

137. В рамках такого розслідування йдеться в основному про гарантування ефективного застосування внутрішнього законодавства, котре захищає право на життя, і у справах, де були причетні державні органи чи посадові особи, гарантує притягнення їх до відповідальності

за заподіяння смерті з їхньої вини (див., наприклад, *mutatis mutandis*, *Ilhan проти Туреччини* [ВП], № 22277/93, § 63, CEDH 2000-VII).

138. Аби розслідування заяви про скоєння представником держави незаконного вбивства було ефективним, необхідно, щоб особи, на яких це розслідування покладене, були незалежними від осіб, причетних до подій (див., наприклад, рішення *Güleç проти Туреччини*, рішення від 27 липня 1998, *Recueil* 1998-IV, стор. 1733, §§ 81-82, *Oğur проти Туреччини* [ВП], № 21594/93, §§ 91-92, CEDH 1999-III). Це означає не лише відсутність ієрархічного або інституційного зв'язку, але й практичну незалежність (див., наприклад, *Ergi проти Туреччини*, рішення від 28 липня 1998, *Recueil* 1998-IV, стор. 1778-1779, §§ 83-84, стосовно справи, у якій прокурор, який розслідував смерть дівчини, котра сталась, як стверджував скаржник, під час сутички, виявив недостатню сумлінність, надавши вирішальної ваги інформації, наданій причетними жандармами).

139. Розслідування має також бути ефективним і у тому, що воно має допомогти встановити і покарати винних осіб. Йдеться про зобов'язання не щодо результату, а щодо засобів. Державні органи повинні були вжити доступних для них розумних заходів, аби забезпечити отримання доказів щодо згаданих фактів, включно з, поміж іншим, показами свідків-очевидців і висновками судово-медичних експертиз і, за потреби, аутопсії, котра надала б повний, вичерпний і точний опис поранень і об'єктивний аналіз клінічних висновків, включно з причиною смерті (стосовно аутопсії, див., наприклад, рішення *Salman* цитовано, § 106; стосовно свідків, *Tanrikulu проти Туреччини* [ВП], № 23763/94, § 109, CEDH 1999-IV; стосовно судово-медичної експертизи, *Gül проти Туреччини*, № 22676/93, § 89, 14 грудня 2000).

Будь-який недолік розслідування, котрий послаблює його спроможність встановити причину смерті або винних осіб, може призвести до висновку про його невідповідність обов'язковому стандарту.

140. З цієї ж причини має існувати достатній елемент громадського контролю за розслідуванням або його результатами задля забезпечення підзвітності як у теорії, так і на практиці, а також підтримання довіри громадськості до дотримання владою верховенства права і запобігання будь-якій появі потурання чи терпимості щодо протиправних дій. Необхідний ступінь громадського контролю може відрізнятися залежно від випадку. Проте у всіх випадках найближчі родичі жертви повинні бути залучені до процедури у обсязі, необхідному для захисту своїх законних інтересів (у справі *Güleç* цитовано, батьку жертви не було повідомлено про рішення щодо відсутності події злочину (стор. 1733, § 82). У цитованій справі *Oğur* родина жертви не могла ознайомитись з документами щодо розслідування і провадження (§

92) ; див також рішення *Gül*, цитовано, § 93 ; щодо повного викладу відповідної практики Суду див. *McKerr проти Сполученого Королівства*, № 28883/95, §§ 111-115, CEDH 2001-III).

b) Застосування цитованих принципів у даній справі

141. Суд зазначає, як і Уряд, що у цій справі було вжито численні слідчі дії. Розслідування розпочалося швидко, і державні органи активно працювали над ним. Було проведено розтин тіла, більшість свідків було опитано кілька разів, було організовано два перехресні допити та відтворення подій, а також було зібрано та проаналізовано інші відповідні докази.

142. Проте Суд зазначає, що було неможливо встановити, який предмет міг спричинити перелом черепа, оскільки певні морфологічні дані та інформація про відсутність або наявність травм віддачі не були зафіксовані у звіті про розтин трупа.

Також дуже важливо, що поліцейських ніколи не просили пояснити, чому реєстр взяття під варту був сфальсифікований, чому вони не викликали швидку допомогу негайно і чому вони, очевидно, надали неправдиву інформацію доктору Михайлову. Це були важливі питання, які, безумовно, необхідно було порушити під час допитів і перехресних допитів.

Відтворення подій, проведене 20 березня 1996 року, з незрозумілих причин зосереджувалось виключно на кількості разів і місць падіння пана Забчекова на землю, коли він намагався втекти, і оминало події в відділенні поліції, час, що минув між арештом молодого чоловіка і його доставленням до відділенні поліції, а також час, коли він лежав на землі, прикутий наручниками до дерева, або коли він був один із сержантом Мутафовим (С) і його приятелем (D) (параграфи 21, 26, 29-40 і 68 вище).

Крім того, немає жодних відомостей про швидке прибуття слідчого на місце арешту пана Забчекова на вулиці Белі Лом. Місцевість була досліджена приблизно об 11:00 ранку 29 січня 1996 року співробітником поліції, який належав до того ж відділенні поліції, що і поліцейські, причетні до подій.

Нарешті, розслідування зосередилося на походженні травми черепа і моменті її виникнення, а інші сліди на тілі хлопця привертали мало уваги.

Уряд не надав жодних пояснень цих упущень.

143. Суд також посилається на свої висновки про те, що свідчення працівників поліції були визнані цілком достовірними, незважаючи на їхню підозрілу поведінку. Незважаючи на очевидні суперечності між двома медичними звітами, державні органи визнали висновки другого звіту, не намагаючись пролити світло на розбіжності (параграф 120 вище). Більше того, рішення органів прокуратури про припинення

розслідування базувалися виключно на заснованій на сумнівному аналізі думці, висловленій у другому медичному звіті, щодо моменту, коли було заподіяно травму (параграфи 79, 81, 84 і 88-90 вище).

144. Таким чином, Суд вважає, що розслідуванню не вистачало необхідної об'єктивності та ретельності, що рішуче підірвало його здатність встановити причину смерті пана Забчекова та відповідальних за це осіб. Отже, ефективність розслідування не може бути оцінена на підставі кількості складених рапортів, допитаних свідків або інших вжитих слідчих заходів.

145. Заявниця також стверджує, що недоліки розслідування у цій справі є частиною загальної проблеми відсутності незалежності, неупередженості та визнання громадської відповідальності органів, відповідальних за розслідування жорстокого поводження з боку поліції.

За особливих обставин даної справи, оскільки вже було встановлено, що розслідування смерті сина заявниці не було достатньо об'єктивним і ретельним, Суд вважає зайвим розглядати додаткові аспекти скарги заявниці.

146. Суд вважає, що було порушення зобов'язання держави-відповідача відповідно до статті 2 § 1 Конвенції провести ефективне розслідування смерті пана Забчекова.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

147. Заявниця скаржилася, що перед смертю її син зазнав жорстокого поводження. Вона посилалась на статтю 3 Конвенції, котра звучить наступним чином:

“Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. »

148. Аргументи сторін підсумовані у параграфах 103 - 108 вище.

149. Суд встановив вище, що Уряд не надав правдоподібного пояснення низки поранень, виявлених на тілі пана Забчекова.

Такі тілесні ушкодження свідчать про нелюдське поводження, що перевищує поріг тяжкості, відповідно до статті 3 Конвенції.

Тому мало місце порушення цього положення.

150. Суд не вважає за необхідне робити окремий висновок за статтею 3 стосовно недоліків розслідування (*Mahmut Kaşar проти Туреччини*, № 22535/93, § 120, CEDH 2000-III), оскільки це питання вже було досліджене відповідно до статті 2 Конвенції (параграфи 132 - 146 вище).

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

151. Посилаючись на статтю 5 Конвенції, заявниця стверджує, що позбавлення її сина свободи в ніч з 28 на 29 січня 1996 року було незаконним, оскільки не було постановлене законне рішення про взяття під варту, і затримання не було належно зареєстроване.

Стаття 5 Конвенції у відповідних частинах каже:

« 1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

(с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення ;

(...) »

152. На думку заявниці, абсурдно вважати, як стверджує Уряд, що встановлений законом 24-годинний термін, передбачений для попереднього затримання, розпочинається, коли встановлено особу затриманого. Болгарське законодавство не передбачає такого правила. Будь-яке затримання без письмового розпорядження порушує статтю 35 Закону про національну поліцію. Більше того, у даному випадку поліцейські одразу ж впізнали пана Забчекова і звернулися до нього на ім'я.

153. Уряд стверджував, що на той час, коли він був доставлений до поліцейської дільниці, пан Забчев не був "затриманим" у значенні статті 35 Закону про національну поліцію, оскільки його особа не була встановлена. Поліцейські мали дочекатися, коли він витверезиться, щоб мати можливість опізнати його особу, і, таким чином, вирішити, чи потрібне взяття під варту. Тому письмовий наказ про затримання не вимагався. Таке розпорядження не може бути видане щодо людини, особа якої не була відома.

Уряд далі стверджував, що фактичні правові умови законного тримання під вартою існували у будь-якому випадку: п. Забчекова було затримано під час спроби скоєння крадіжки і доставлено до поліцейського відділення з метою встановлення його особи.

154. Суд нагадує, що терміни "законно" та "відповідно до процедури, встановленої законом" у статті 5 § 1 Конвенції в основному стосуються національного законодавства та встановлюють обов'язок дотримання основних стандартів, а також процедури, але вони також вимагають, щоб будь-яке позбавлення волі відповідало меті статті 5: захищати осіб від свавільного позбавлення волі. Тому Суд повинен переконатись, що внутрішнє законодавство відповідає Конвенції,

включаючи принципи, проголошені або застосовані ним (див. поміж іншими, *Grauslys проти Литви*, № 36743/97, § 39, 10 жовтня 2000).

Невизнане позбавлення особи її свободи становить повне заперечення основоположних гарантій, передбачених у статті 5 Конвенції, і особливо тяжке порушення цього положення. Відсутність інформації щодо таких питань, як дата, час і місце позбавлення волі, ім'я ув'язненої особи, а також причини взяття під варту та ім'я особи, яка це здійснила, має вважатись несумісним із самою метою статті 5 (*Kurt проти Туреччини*, рішення від 25 травня 1998, *Recueil* 1998-III, стор. 1185-1186, § 125, і *Çakıcı*, цитоване рішення, §§ 104 і 105).

155. У даній справі не заперечується, що затримання п. Забчекова не ґрунтувалося на письмовому розпорядженні, передбаченому статтею 35 Закону про національну поліцію. На відміну від тверджень Уряду, розумне тлумачення цього положення не може призвести до санкціонування позбавлення волі особи без правового порядку, коли виникають сумніви щодо особи цієї людини: таке тлумачення суперечить елементарним гарантіям, передбаченим статтею 5 Конвенції, оскільки це породило б загальний дозвіл на невизнані затримання. Більше того, у цій справі поліція ідентифікувала пана Забчекова в момент його затримання.

Тому позбавлення свободи не було “законним”.

156. На думку заявниці, намагаючись приховати сам факт затримання її сина, перше повідомлення, надане сім'ї про його смерть, зовсім не згадувало про його затримання (параграфи 49 і 61 вище).

Суд зазначає, що позбавлення п. Забчекова свободи спочатку не було зафіксоване, і що реєстр поліцейського відділення був згодом сфальсифікований. Підозріла поведінка поліцейських між 3 годиною ночі і 5 ранку 29 січня 1996 року є ще одним доказом, який може призвести до висновку, що була зроблена спроба приховати факт затримання сина заявниці (параграфи 30, 32-40 і 41-46 вище).

Оскільки ця спроба у кожному разі не була успішною, Суд не розглядатиме питання про те, чи може бути залучена відповідальність держави за невизнане затримання.

157. Відсутність письмової постанови та належної реєстрації затримання пана Забчекова є достатніми для того, аби Суд вважав, що ув'язнення молодого людини на кілька годин 29 січня 1996 року суперечило внутрішньому законодавству і вимогам статті 5 Конвенції, які вимагають належного реєстрування випадків позбавлення свободи.

Тому мало місце порушення статті 5 § 1 Конвенції.

IV. ЩОДО СТВЕРДЖУВАНОГО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

158. Заявниця скаржилася, що вона не мала ефективного засобу правового захисту щодо стверджуваних порушень статтей 2 і 3 Конвенції. Стаття 13 каже:

« Кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження. »

159. Спираючись на свої скарги за статтями 2 і 3 Конвенції, заявниця стверджує, що кримінальне розслідування не було ефективним. Вона додає, що на момент подій не існувало жодної можливості судового оскарження ухвалених прокурором рішень про закриття кримінального провадження.

160. Уряд посилається на свої аргументи відповідно до статей 2 і 3 і стверджує, що заявниця могла просити, аби їй дозволили вступити у кримінальне провадження щодо розслідування смерті її сина в якості приватного обвинувача або цивільного позивача.

161. Стаття 13 гарантує наявність на національному рівні засобу правового захисту для забезпечення дотримання прав і свобод, передбачених у Конвенції. Таким чином, вона вимагає надання національного засобу правового захисту для розгляду суті обґрунтованої скарги за Конвенцією та надання відповідного відшкодування, хоча Договірні Сторони мають певну свободу дій щодо способу, у який вони виконують свої зобов'язання за Конвенцією, відповідно до цього положення. Обсяг зобов'язання за статтею 13 змінюється залежно від характеру скарги заявників за Конвенцією. Проте, засіб, передбачений статтею 13, має бути ефективним як на практиці, так і в законодавстві.

Якщо можна обґрунтовано стверджувати, що було порушення одного чи кількох прав, закріплених у Конвенції, потерпілий повинен мати механізм встановлення відповідальності представників і органів держави щодо цих порушень. Крім того, у відповідних випадках відшкодування шкоди, як матеріальної, так і моральної, яка виникає внаслідок порушення, повинне, в принципі має бути можливим і має бути частиною встановленого механізму відшкодування (див. останнє рішення *Т.Р. і К.М. проти Сполученого Королівства* [ВП], № 28945/95, § 107, CEDH 2001-V).

У разі підозрілих смертельних випадків, враховуючи основоположне значення права на захист життя, стаття 13 вимагає, крім виплати компенсації, у разі необхідності, ретельне і ефективне розслідування, здатне призвести до виявлення і покарання відповідальних осіб, включаючи ефективний доступ заявника до

процедури розслідування (цитовані рішення *Kaya*, стор. 330, § 107, *Ergi*, стор. 1782, § 98, *Salman*, § 123, і *Velikova*, § 89).

162. Суд вважає, що заявниця мала обґрунтовану скаргу за статтями 2 і 3 стосовно смерті свого сина та жорстокого поводження з ним, і що, відповідно до цілей статті 13, вона повинна була скористатися ефективними та практичними засобами правового захисту, котрі призвели б до виявлення та покарання відповідальних осіб і присудження компенсації.

Водночас, за обставин, коли, як у даній справі і у цитованій справі *Velikova*, кримінальне розслідування підозрілого смертельного випадку було неефективним, оскільки йому бракувало достатньої об'єктивності і сумлінності (параграфи 141-146 вище), Ефективність будь-якого іншого правового засобу, котрий міг існувати, була підірвана, включно з тим, про який згадував Уряд (тобто, можливість для заявниці вступити у кримінальне провадження як цивільний позивач). Тому Суд вирішує, що держава не виконала своє зобов'язання, покладене на неї статтею 13 Конвенції.

Тому мало місце порушення цієї статті.

V. ЩОДО СТВЕРДЖУВАНОГО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 14 КОНВЕНЦІЇ

163. Заявниця скаржиться за статтею 14 Конвенції, в сукупності зі статтями 2, 3 і 13, що спосіб, у який поліцейські та правоохоронні органи кваліфікували її сина як рома/цигана, справив вирішальний вплив на їхнє ставлення та їхні дії.

Стаття 14 Конвенції каже:

« Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою. »

164. Заявниця здивована тим, що деякі співробітники поліції не могли утриматись від того, аби назвати п. Забчекова «циганом», навіть у своїх офіційних заявах. Вона вважає, що посилання на походження її сина і дії поліції і слідчих органів повинні розглядатися в більш широкому контексті систематичного расизму і ворожнечі, котрі неодноразово демонстрували правоохоронні органи Болгарії. Таке ставлення широко висвітлене у документах, оприлюднених міжурядовими органами та організаціями, що працюють у сфері прав людини.

165. На думку Уряду, немає жодних доказів дій з боку органів влади, мотивованих расизмом. Те, що у деяких свідченнях п. Забчекова названо "циганом", не є таким доказом.

166. Суд нагадує, що доказ "поза розумним сумнівом" може виникнути в результаті поєднання ознак або припущень, які не спростовані, досить серйозні, точні та узгоджені (див. параграф 111 вище і цитовану у ньому практику Суду).

Тому він має оцінити всі відповідні факти, включно з будь-якими висновками, які можуть бути зроблені із загальної інформації, наданої заявницею, щодо існування дискримінаційного ставлення, про яке вона стверджує.

167. Суд нагадує, що у справі *Velikova* він дослідив у параграфі 94 рішення дуже подібну скаргу і постановив:

«Суд зауважує, що скарга заявниці за статтею 14 ґрунтується на низці серйозних аргументів. Він також зазначає, що держава-відповідач не надала жодного правдоподібного пояснення обставин смерті пана Цончева та причини, чому державні органи не провели під час розслідування деякі засадові та необхідні слідчі дії, котрі могли пролити світло на спірні події (...)

Суд, однак, нагадує, що стандарт доказування, який вимагається відповідно до Конвенції, є "доказом поза розумним сумнівом". В даній справі Суд вважає, що надані йому докази не дають можливості зробити висновок поза будь-яким розумним сумнівом, що вбивство пана Цончева та відсутність серйозного розслідування цього злочину були мотивовані расовими упередженнями, як стверджує заявниця.

Тому не було встановлено жодного порушення статті 14. »

168. Суд вважає, що у цій справі скарги заявниці також ґрунтуються на серйозних аргументах. Він не може, однак, зробити висновок, що доказ поза розумним сумнівом був встановлений.

Отже, не було порушення статті 14 Конвенції.

VI. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

169. Відповідно до статті 41 Конвенції,

« Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї, і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію. »

А. Шкода

170. Заявниця вимагала 19 050 євро на відшкодування моральної шкоди, а саме, 15 250 євро за біль і страждання, спричинені порушенням прав її сина, захищених відповідно до Конвенції, і 3 800 євро за відчай, якого вона зазнала через жорстоке поводження, якого зазнав її син, і його загибель, а також через недостатню реакцію з боку влади.

171. Уряд заперечує, що, оскільки стаття 362 § 1 4) болгарського Кримінально-процесуального кодексу передбачає можливість

повторного відкриття кримінальної справи у випадках, коли Європейський суд з прав людини визнає порушення Конвенції, заявниця має, якщо Суд визнає порушення у цій справі, подати цивільний позов про відшкодування після відновлення кримінального провадження.

Як альтернатива, Уряд стверджує, що її прохання є надмірним, враховуючи економічне становище країни. Сума, яку вона вимагає, становить 371 мінімальну місячну зарплату. На думку Уряду, порівняння з турецькими справами, запропоноване заявницею, є недоречним, оскільки в Туреччині мінімальна місячна заробітна плата на 50% вище, ніж у Болгарії.

Зрештою, Уряд підкреслює небезпеку, яку становить присудження Судом надмірних сум.

172. Суд зазначає, що положення Кримінально-процесуального кодексу, на які посилається Уряд, стосується відновлення кримінального провадження, яке призвело до судового рішення, тоді як розслідування у справі заявниці закінчилося рішенням правоохоронних органів. Тому не можна сказати, що Кримінально-процесуальний кодекс вимагає поновлення розслідування після рішення Суду у цій справі.

До того ж, стаття 41 Конвенції не вимагає, аби заявник вдруге вичерпував внутрішні засоби правового захисту для отримання справедливої сатисфакції, після того, як марно намагався довести свої скарги щодо суті. Формулювання цього положення - настільки, наскільки воно передбачає неможливість відшкодування за національним законодавством - встановлює правило, яке також застосовується до суті питання справедливої сатисфакції (*De Wilde, Ooms i Versyp проти Бельгії* (стаття 50), рішення від 10 березня 1972, série A № 14, стор. 8-9, § 16).

У зв'язку з цим, на думку Суду, гіпотетичну можливість відновлення розслідування через багато років після смерті сина заявниці під час позбавлення свободи та після початкового безрезультатного розслідування, і те, що заявниця має можливість подавати цивільний позов, який буде успішним лише в тому випадку, коли нове розслідування буде результативним, не можна обґрунтовано тлумачити як *restitutio in integrum* у внутрішньому законодавстві.

173. З огляду на рішення у подібних справах (*Velikova*, цитоване рішення) і на те, що дана справа стосується смерті під час перебування під вартою, Суд повністю задовольняє прохання щодо відшкодування моральної шкоди.

В. Видатки і витрати

174. Заявниця просила відшкодувати 3 800 американських доларів (USD), що відповідають дев'яноста п'яти годинам роботи адвоката з погодинною оплатою у 40 USD. Вона надала копію договору зі своїм адвокатом, а також розклад погодинної праці.

175. Уряд вважає, що договір між заявницею та її адвокатом, згідно з яким плата виплачується тільки в разі успішного завершення справи, є "абсурдним", і що погодинна ставка у 40 доларів є надмірною або навіть аморальною, оскільки адвокати зобов'язані надавати допомогу людям з обмеженими фінансовими ресурсами.

176. Суд нагадує, що відповідно до статті 41 Конвенції він відшкодовує тільки ті видатки і витрати, які були дійсно понесені і були необхідними і мають розумний розмір (див. поміж іншими, *Nikolova проти Болгарії* [ВП], № 31195/96, § 79, CEDH 1999-II).

Суд також зазначає, що Уряд не оскаржував розклад погодинної праці, наданий адвокатом заявниці. Суд не бачить жодних ознак того, що кількість заявлених годин перевищує фактичну юридичну роботу, необхідну для представництва заявниці.

Щодо погодинної оплати у 40 USD, то не стверджувалось, що вона вища, ніж звичайна, наприклад, у великих болгарських юридичних компаніях.

Після перерахування у євро заявленої суми і вирахування 762,25 EUR (5 000 п'ять тисяч французьких франків), отриманих від Ради Європи у якості правової допомоги, Суд надає заявниці 3 500 EUR на відшкодування видатків і витрат.

С. Пеня

177. Відповідно до інформації, наданої Суду, розмір граничної кредитної ставки, що застосовується у Болгарії щодо запитів, виражених у вільно конвертованих валютах, на момент ухвалення даного рішення, становить 13,65 % на рік.

З ЦИХ ПРИЧИН СУД

1. *Постановляє*, одноголосно, що мало місце порушення статті 2 Конвенції стосовно загибелі сина заявниці;
2. *Постановляє*, одноголосно, що мало місце порушення статті 2 Конвенції, оскільки державні органи вчасно не надали сину заявниці медичну допомогу;

3. *Постановляє*, одноголосно, що мало місце порушення статті 2 Конвенції, оскільки державні органи не провели ефективне розслідування;
4. *Постановляє*, одноголосно, що мало місце порушення статті 3 Конвенції ;
5. *Постановляє*, одноголосно, що мало місце порушення статті 5 Конвенції ;
6. *Постановляє*, одноголосно, що мало місце порушення статті 13 Конвенції ;
7. *Постановляє*, шістьма голосам проти одного, що не було порушення статті 14 Конвенції;
8. *Постановляє*, одноголосно,
 - a) що держава-відповідач має сплатити заявниці протягом трьох місяців, починаючи з дня, коли дане рішення стане остаточним відповідно до статті 44 § 2 Конвенції, наступні суми, включно з будь-якими податками, які заявниця у зв'язку з цим має сплатити:
 - i. 19 050 EUR (дев'ятнадцять тисяч п'ятдесят євро) на відшкодування моральної шкоди,
 - ii. 3 500 EUR (три тисячі п'ятсот євро) на відшкодування видатків і витрат,
 - i що ці суми мають бути конвертовані у грошову одиницю держави-відповідача за курсом, чинним на момент розрахунку;
 - b) на названу суму нараховуватимуться відсотки в розмірі 13,65 % на рік, починаючи від моменту спливу згаданого строку і до остаточного розрахунку;
9. *Відхиляє*, одноголосно, решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Складено англійською мовою і письмово повідомлено 13 червня 2006 року, відповідно до правила 77 §§ 2 і 3 Регламенту Суду.

Ерік ФРІБЕРГ
Секретар

Хрістос РОЗАКІС
Голова

До даного рішення, відповідно до статей 45 § 2 Конвенції і 74 § 2 Регламенту, додано окрему думку, що висловлює часткову незгоду, пана Бонелло.

C.L.R.

E.F.

ДУМКА, ЩО ВИСЛОВЛЮЄ ЧАСТКОВУ НЕЗГОДУ, СУДДІ БОНЕЛЛО

(Переклад)

1. Я голосував як і мої колеги з усіх питань, крім одного. Я не можу погодитися з більшістю, що в даному випадку заборона будь-якої дискримінації не була порушена (стаття 14 Конвенції).

2. Мене особливо непокоїть те, що Суд за більш як п'ятдесят років тяжкої судової праці не встановив жодного прикладу порушення права на життя (стаття 2) або права не піддаватися тортурам, або іншому нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (стаття 3) за ознакою раси, кольору шкіри або походження потерпілого [Комісія заявила у 1973 році, що «спеціальний режим, який застосовується до групи осіб за расовими мотивами, може становити поводження, що принижує гідність, якщо відмінність, заснована на іншій події, не порушує таке питання» (*Asiatiques de l'Afrique de l'Est проти Сполученого Королівства*, звіт Комісії від 14 грудня 1973, Décisions et rapports 78-B)]. Сторонній спостерігач, який вивчає аннали Суду, може зробити висновок, що протягом понад півстоліття демократична Європа була вільна від будь-яких підозр у расизмі, нетерпимості або ксенофобії. Європа, що відображена у практиці Суду, є зразковим притулком етнічного братерства, в якому народи різного походження зливаються без будь-якої напруги, недовіри чи небажання. Дана справа лише підживлює цю ілюзію.

3. Суд часто і регулярно визнавав, що представники уразливих меншин були вбиті або піддані жахливому поводженню, що суперечить статті 3; але жодного разу він не вирішував, що ці факти пов'язані з їхньою етнічною специфікою. Курдів, чорношкірих, мусульман, циган та інших знову і знову вбивають, катують або калічать, але Суд не може бути переконаний, що їхня раса, колір, національність або походження мають до цього будь-яке відношення. Незгоди неухильно падають на знедолені групи меншин, але виключно через сприятливі (відповідні) збіги обставин.

4. Джерелом цієї марної химери є правило доказування, яке запровадив сам Суд: "Суд нагадує (...) про те, що стандарт доказу, необхідний відповідно до Конвенції, є "доказом поза будь-яким розумним сумнівом" [*Velikova проти Болгарії*, № 41488/98, CEDH 2000-VI]. Більшість висловила думку, що в даній справі не було встановлено "поза розумним сумнівом", що етнічне походження сімнадцятирічного цигана, Ангела Забчекова, який загинув у результаті сердечної турботи, виявленої до нього поліцейськими, було "визначальним фактором" для працівників поліції, які допомогли

молодому рому стати на найкоротший шлях, що з'єднує Разград із вічністю.

5. Ця нездатність встановити зв'язок між фізичним насильством та етнічним походженням зберігається, хоча всі сигнали, які викривають "спеціальне" ставлення до ромів з боку болгарської поліції всупереч статтям 2 та 3, є червоними та тривожно блимають: це третій випадок смерті або жорстокого поводження з циганами з боку болгарських поліцейських, які Суд мав розглядати (див. рішення Assenov і Інші і Velikova). Згідно з повідомленнями міжурядових організацій або правозахисних організацій, болгарські правоохоронні органи можуть похвалитися сумним рекордом расово упереджених випадків жорстокого поводження щодо ромів.

У доповіді, від деталей якої холоде серце, Amnesty International підкреслює схильність поліції до жорстокого поводження з циганами: «Велика кількість потерпілих від побоїв та іншого жорстокого поводження з боку поліції є ромами (...) Amnesty International висловила своє занепокоєння болгарським властям щодо двох інших випадків масового побиття під час поліцейських рейдів на ромські квартали, п'яти випадків расового насильства, в яких роми були недостатньо захищені, п'яти випадків смерті за підозрілих обставин і дев'яти випадків катувань і жорстокого поводження, які стосувались двадцяти одного потерпілого.»

«Проблема, - додається у доповіді, - ще більше ускладнюється загальною безкарністю, якою користуються правоохоронці, відповідальні за порушення прав людини. ["Болгарія: вбивства, смерть у поліції, катування та жорстоке поводження". Індекс AI: EUR 15/07/96]. Що стосується імунітету від судового переслідування, наданого поліцейським, Amnesty International висловлює «занепокоєння безкарністю, якою користується поліція, оскільки болгарські органи влади постійно утримуються від проведення достатнього та неупередженого розслідування таких інцидентів, піддаючи найуразливішу етнічну громаду Болгарії ще більшим ризикам расистського насильства» [AI Index : EUR 01/06/97].

В іншому звіті зазначається, що «роми повсюди у Болгарії зазнають побиттям та іншого жорстокого поводження з боку працівників правоохоронних органів. Amnesty International вважає, що в більшості випадків таке поводження мотивоване расовою ненавистю, і висловлює стурбованість тим, що жорстоке поводження з циганами є однією з головних проблем прав людини у Болгарії. ["Болгарія: Занепокоєння щодо жорстокого ставлення до ромів з боку болгарської поліції"]. AI Index : EUR 15/05/95]

6. Організації, що працюють у сфері захисту прав людини, не єдині, хто висловлює тривогу. Міжурядові організації, такі як Рада Європи та ООН, також взяли до уваги цю проблему. Спеціальний доповідач

Комісії ООН з прав людини з питань позасудових, протиправних або свавільних страт також "висловив стурбованість повідомленнями про те, що особи, які належать до ромської меншини [в Болгарії], є основними жертвами насильства з боку поліції, зокрема порушення права на життя» [Звіт від 25 січня 1996 року (E/CN.4/1996/4)]. Доповідь, підготовлена Комісаром Ради Європи з прав людини Альваро Хіль-Роблесом під час візиту до Болгарії в грудні 2001 року, також сприяє загальному враженню, що в цій країні роми становлять знедолену меншину, жертву зловживань.

7. Видання під назвою "Професія: ув'язнений. Роми, позбавлені свободи у Болгарії» також детально описує поведінку, яку масово виявляють у Болгарії співробітники правоохоронних органів, підсилену майже автоматичною безкарністю [Європейський центр прав ромів, серія звітів за країнами, № 6, грудень 1997].

8. Інші подібні негативні висновки щодо систематичної жорстокості поліції проти ромів у Болгарії були засуджені та зафіксовані іншими організаціями з моніторингу прав людини, такими як Human Rights Project, Хельсінський комітет Болгарії та Human Rights Watch.

9. Нідє Конвенція не вимагає стандарту «поза розумним сумнівом», якого зараз вимагають від потерпілого, аби переконати Суд, що смерть або жорстоке поводження є результатом етнічних упереджень. Навпаки, стаття 32 дає Суду найширшу свободу розсуду для тлумачення та застосування Конвенції. *Те, чого вимагає Конвенція*, зовсім протилежне: щоб положення повністю виконувалися. Будь-яке тлумачення Конвенції повинне прагнути "забезпечити загальне та ефективне визнання та застосування" гарантій, які вона перераховує, за винятком того, щоб зрадити дух і букву своєї дієвої преамбули.

Суд має застосовувати Конвенцію так, щоб захистити «не теоретичні та примарні, а конкретні та ефективні права» [*Artico проти Італії*, рішення від 13 травня 1980, *série A* № 37]. Немає ефективнішого способу зробити захист від расової дискримінації ілюзорним та неефективним, як вимагати від потерпілого стандарт доказування, який ні від кого не вимагається у інших цивільно-правових спорах.

10. Суд ніколи не пояснював, і ще рідше обґрунтовував, чому стандарт доказування для заявника в спорах щодо прав людини повинен бути еквівалентним тому, який вимагається від держави, щоб отримати певну і надійну кримінальну відповідальність. У інших справах я відкидав будь-яке дотримання критерію, який я вважаю нерозумним у праві і неможливим для досягнення на практиці; критерій, який слугує лише для того, щоб порушення прав людини, якими б явними та забороненими вони не були, залишались безкарними [*Veznedaroglu проти Туреччини*, № 32357/96, 11 квітня

2000]. Ця доктрина лише нагороджує тільки тих, кого Конвенція якраз не повинна винагороджувати.

11. Мені дуже шкода, що стосовно основоположного захисту від расової дискримінації Суд все ще відстає, порівняно з іншими важливими судовими органами з прав людини. Наприклад, Міжамериканський суд з прав людини встановив критерії, які в цілому є обґрунтованішими: «Міжнародний захист прав людини не слід плутати з кримінальним правосуддям. Держави не виступають в суді як підсудні у кримінальному провадженні. Метою міжнародного права з прав людини є не покарання винних у порушенні, а захист потерпілих, а також забезпечення відшкодування збитків, спричинених діями відповідальних держав.» [справа *Velásquez Rodríguez* проти Гондурасу, Міжамериканський суд з прав людини, 29 липня 1988, § 134]

12. Верховний суд Сполучених Штатів також працює над дієвішим та ефективнішим постулатом у справах, що стосуються критерію і тягара доказування для встановлення расової дискримінації: він зобов'язує позивачів доводити, що перш за все існує питання дискримінації. Як тільки позивач встановив те, що, на жаргоні нашого Суду можна назвати "обґрунтованою скаргою", тягар доведення переноситься на відповідача, який повинен переконати Суд у законності та обґрунтованості спірної дії [*Griggs v. Duke Power Co.*, 401 US 424, 427 (1971); *McDonnell Douglas Corp. v. Green*, 411 US 792, 802 (1973)]. Цей доступний і справедливий стандарт доказування здається на кілька світлових років легшим за "доказ поза розумним сумнівом", що стримує європейський захист прав людини в тих сферах, де пріоритетом має бути найвищий рівень захисту, а не найвищий рівень доказів.

13. Доки Суд продовжуватиме вимагати в суперечках з прав людини стандарт доказу, який внаслідок п'ятидесяти років досвіду засвідчив свою нереальність і недосяжність, він і надалі обмежуватиметься суто формальним проголошуванням відданості гарантіям, котрі сам робить неможливими для виконання. На мою думку, правильний шлях полягає в тому, щоб радикально і творчо переосмислити підхід Суду, аби усунути бар'єри, які в деяких важливих сферах прав людини роблять його невмілим опікуном Конвенції. Суд часто вирішував виклики у винятково далекоглядний спосіб і, з огляду на питання етнічної дискримінації, повинен би користуватись своєю власною новаторською традицією.

14. Для того, щоб досягти нового і кращого балансу між проханнями заявника та державою, можна застосувати різні випробувані способи. Одним з таких шляхів є перенесення тягара доказування: механізм, який Суд вже успішно прийняв, коли інше рішення зробило б пошук істини неможливим. Так, наприклад, смерть

або поранення під час позбавлення свободи призводить до презумпції (що випливає з практики Суду), яка покладає на державу зобов'язання надати задовільне пояснення [див. наприклад, *Assenov i Inuii проти Болгарії*, рішення від 28 жовтня 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-VIII, а також деякі останні турецькі справи].

15. Таким чином, Суд у своєму авангардному рішенні визнав, що той факт, що Уряд не надає інформацію, до якої він має доступ, може призвести до висновку, що скарги заявника є обґрунтованими [*Timurtaş проти Туреччини*, № 23531/94, CEDH 2000-VI, і *Taş проти Туреччини*, № 24396/94, 14 листопада 2000].

16. Використання висновків, правових презумпцій і скасування тягара доведення також виявилось вирішальним фактором у нещодавній справі *Çonka*, в якій Суд, замість того, щоб вимагати від заявників доводити поза розумним сумнівом, що їхня депортація була частиною політики колективних видворень, дійшов висновку про порушення, виходячи з іншого кінця силогізму: "процедура, застосована [державними органами] за своїм характером не може виключити будь-які сумніви щодо колективного характеру вислання, що піддається критиці..» [*Çonka проти Бельгії*, № 51564/99, CEDH 2002-I]

17. Завдяки дивовижному процесу судової активності Суд також «створив» поняття «процесуального порушення» статті 2 [*McCann i Inuii проти Сполученого Королівства*, рішення від 27 вересня 1995, série A № 324] і нещодавно статті 3 [*Assenov i Inuii*, цитоване рішення]. Таке ж обґрунтування відсутності або недостатності розслідування смерті чи нелюдського поводження з боку держави як "процесуального порушення" цих гарантій має надихати і виправдати висновок про порушення статті 14 в сукупності зі статтями 2 або 3, якщо не було проведено належне розслідування стверджуваного порушення.

18. Таким чином, Суд має великий арсенал зброї, за допомогою якої може вийти з тупикової ситуації, яка не дозволяла йому протягом п'ятдесяти років діяльності піддавати цензурі єдине діяння расової дискримінації у випадках смерті або нелюдського поводження. Ідеально було б переглянути питання про те, чи критерії доказування не повинні бути юридично обґрунтованішими, з наданням переваги доказам або більшій ймовірності. Як альтернатива, Суд повинен, на мою думку, сказати, що коли член знедоленої меншини зазнає шкоди в середовищі, де існує висока расистська напруженість і поширена безкарність представників держави, тягар доведення того, що цей факт не був спровокований етнічними особливостями, має покладатись на Уряд.

Як альтернатива, згідно зі статтею 14, Суд, як це було зроблено для статей 2 і 3, має спиратися на власну доктрину "процесуального

порушення", коли документи засвідчують, що тілесні ушкодження, завдані члену знедоленої меншини, не були належно розслідувані.

19. Це дозволить Суду повернутися до своєї власної практики, згідно з якою "лише дуже вагомі міркування [наведені Урядом] можуть призвести до того, що Суд вважатиме різницю в ставленні, що базується виключно на національності, сумісною з Конвенцією" [*Gaygusuz проти Австрії*, рішення від 16 вересня 1996, *Recueil* 1996-IV].

20. З огляду на коротко наведені причини, я міг проголосувати виключно за встановлення порушення статті 14 Конвенції.